

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
SOCIOLOGIJOS KATEDRA

Kristina Jonaitytė

DZENBUDIZMO BENDRUOMENĖS NARIŲ RELIGINGUMO BRUOŽAI

Magistro baigiamasis darbas

Taikomosios sociologijos studijų programa, valstybinis kodas 621L30005

Sociologijos studijų kryptis

Vadovas (-ė) doc.dr Jolanta Kuznecovienė _____
(Moksl. laipsnis, vardas, pavardė) (Parašas) (Data)

Apginta SMF dekanas prof. dr. Jonas Ruškus _____
(Fakulteto/studijų instituto dekanas/direktorius) (Parašas) (Data)

Kaunas, 2013

TURINYS

SANTRAUKA.....	3
SUMMARY	4
ĮVADAS.....	5
1. DZENBUDIZMO FILOSOFIJA IR DZENBUDISTINĖS BENDRUOMENĖS LIETUVOJE.....	9
2. RELIGIJA ŠIUOLAIKINĖJE VISUOMENĖJE.....	12
2.1. Religijos samprata.....	12
2.2. Religingumo ir dvasingumo diskusijos.....	15
2.3. Religingumo bruožai.....	17
2.4. Šiuolaikinio dvasingumo raiška.....	21
2.5. Individualaus religingumo bruožai šiuolaikinėje visuomenėje.....	23
3. TYRIMO METODOLOGIJA	27
4. DZENBUDIZMO TIKĖJIMAI IR PRAKTIKOS.....	31
4.1. Artimųjų požiūris į dzenbudizmą.....	35
4.2. Dzenbudizmo santykis su krikščionybe.....	37
4.3. Religinė socializacija	40
4.4. Dzenbudizmo bendruomenės narių vaikų socializacija.....	43
4.5. Religinių švenčių šventimas.....	44
4.6. Religingumo ir dvasingumo reikšmė dzenbudistų gyvenime.....	46
4.7. Bendruomenės ir praktikos svarba.....	48
IŠVADOS.....	52
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	56
PRIEDAI.....	60

SANTRAUKA

Kristina Jonaitytė. **Dzenbudizmo bendruomenės narių religingumo bruožai**/ Magistrinis darbas. Vadovė doc.dr. Jolanta Kuznecovienė. Sociologijos katedra, Socialinių mokslų fakultetas, Vytauto Didžiojo Universitetas. – Kaunas 2013.

Raktinės sąvokos: religija, dzenbudizmas, religinė bendruomenė, budizmo praktikos, religingumas, individualus religingumas, dvasingumas.

Šis „Dzenbudizmo bendruomenės narių religingumo bruožai“ tyrimas aktualus tuo, kad Lietuvoje pastebimas įvairių netradicinių religinių judėjimų, bendruomenių, naujų religinių atšakų, atskilusių nuo tradicinių religijų populiarumas. Nors Lietuvoje dominuoja Lietuvos katalikų bažnyčia, kurią remia stiprios politinės jėgos, ši visuomenė nėra vienalytė religiniu atžvilgiu: be Romos katalikų tikėjimo, Lietuvoje egzistuoja dar keturiasdešimt dvi religinės bendruomenės ir dvasinės grupės, kurioms turėtų būti suteikta galimybė nepatirti diskriminacijos dėl savo sociokultūrinių charakteristikų. Mažos, taip pat turi savo vietą, tarp jų ir budistinės, todėl itin svarbu analizuoti įvairių naujų religinių bendruomenių, judėjimų religingumo aspektus bei bruožus.

Darbo objektas – dzenbudistų religingumas.

Tyrimo problema: Dzenbudizmo filosofijos tyrimai nėra išsamūs. Todėl yra svarbu tirti, kaip tiki žmonės, kurie dalyvauja dzenbudizmo bendruomenėje, kokie motyvai tame dalyvavime, kokiomis vertybėmis remiasi, kaip tai įtakoja jų kasdienį gyvenimą ir mąstymą.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti dzenbudizmo bendruomenės narių religingumo bruožus.

Tyrimo metodas: kokybinis pusiau struktūruotas interviu metodas, dalyvaujamas stebėjimas.

Rezultatai: Tyrimo duomenys parodė, jog informantai dzenbudizmo nelaiko religija - tai yra daugiau gyvenimo būdas - filosofija. Jie patys laisvai renkasi kuo tikėti, ir patys nusprendžia, kaip tai išreikšti praktiškai. Visa tai „plaukia“ iš vidinių motyvacijų, o ne išorinių. Tyrime išryškėjo individualaus religingumo bruožai. Daugelis praktikuojančių dzenbudizmą, praktikuoja katalikybę, eina į bažnyčią, bet daugiau tai daro iš tradicijos, o ne dėl vidinio poreikio. Religingumas „atmeta“ patį religingumą: informantai teigė, kad jie nėra religingi ir dzenbudizmo nesieja su religija, tačiau savo gyvenimus daugiau ar mažiau konstruoja remiantis dzenbudizmo filosofija. Išskiria dvejopą naudą: praktinę ir racionalią - realistinę. Praktinė nauda siejama su kasdienio gyvenimo situacijomis. Racionali - realistinė nauda apibūdinama kaip kritika katalikiškam tikėjimui: akcentuojama racionalumo, tiesioginės patirties svarba bei kvestionuojamas bet koks spekuliacijavimas, netikrumas, transcendentiniai dalykai, kurių žmogus negali suvokti.

SUMMARY

Kristina Jonaitytė. **Religious characteristics of members of Zen Buddhism community/** Master's thesis. Supervisor Assoc. Prof. Jolanta Kuznecovienė. Department of Sociology, Faculty of Social Sciences, Vytautas Magnus University. – Kaunas 2013.

Keywords: religion, Zen Buddhism, religious community, Buddhist practices, religiousness, individual religiousness, spirituality.

This research, “Religious characteristics of members of Zen Buddhism community”, is relevant because, although Lithuanian Catholic church is dominant in Lithuania and is supported by strong political forces, in the aspect of religiousness this community is not homogenous: apart from Roman Catholics, there are forty two more religious communities and spiritual groups in Lithuania which should receive an opportunity to not be subjected to discrimination because of their sociocultural characteristics. Small, also has its own place among them Buddhist, it is extremely important to analyze a variety of new religious communities, movements, religious aspects and features.

Research problem: how do members of Zen Buddhism community believe, what are their values, what influence does participation in the community has, how it influences daily life, thinking and other social aspects. What are the motives for participation.

Research objective – to analyze religious characteristics of members of Zen Buddhism community.

Research method: qualitative half-structured interview, participant observation.

Results: Research data revealed the characteristics of individual religiousness of members of Zen Buddhism community who themselves create their religiousness. The results showed that the informants Zen does not consider religion - it is more a way of life - philosophy. They themselves are free to choose what to believe and decide, by themselves how to put into practice. All of this "hair" from internal motivations rather than external. Many practicing Zen Buddhism, practiced Catholicism, goes to church, but it makes more of a traditionalist, not because of internal demand. Religiosity, reject the "same religiosity: the informants said that they are not religious and do not associate with the Zen religion, but their lives are more or less constructs based on Zen philosophy. Distinguishes two benefits: a practical and rational - realistic. Practical benefits associated with everyday life situations. Rational - realistic benefits described as a critique of the Catholic faith: emphasis on rationality, the importance of direct experience, and questioned any speculation, uncertainty, transcendental things which man can not fathom.

IVADAS

„Šiuolaikinėje visuomenėje vykstančios transformacijos, pasaulėžiūrų ir vertybių pliuralizmas, globalizacija ir socialinė fragmentacija lemia ir religijos kaitą“. Modernioje visuomenėje religija vis dažniau perkeliama į individo privataus gyvenimo sferą, silpnėja institucinis religijos aspektas ir išryškėja individualusis, nebažnytinis religingumas. Šiame kontekste kinta religijos paskirtis – didėja sociokultūrinio religijos matmens svarba – iš jos tikimasi ne tiesos perteikimo, o prasmingų simbolių, atsako į socialinius poreikius ir problemas (Advilonienė, 2005: 118). Keičiasi ne tik religijos formos, bet ir sampratos bei funkcijos. Lietuvoje taip pat pastebimas įvairių netradicinių religinių judėjimų, bendruomenių, naujų religinių atšakų, atskilusių nuo tradicinių religijų populiarumas. Šiuolaikinė religinė įvairovė kelia diskusijas apie religingumą ir dvasingumą.

Šiame darbe domimasi dzenbudistų religingumo bruožais. Nors budizmas yra viena iš seniausių religijų, atsiradusių 500 m. pr. m. e. Indijoje, tačiau šios religijos idėjos sparčiai sklinda po visą pasaulį: Tolimieji Rytai nėra vienintelė vieta, kurioje vyrauja budistinis tikėjimas, nes jis yra paplitęs tiek Jungtinėse Amerikos Valstijose, tiek Europoje. Įvairios budizmo formos, tokios kaip dzenbudizmas, tampa globaliai paplitusiomis ir prisitaiko prie Vakarų kultūros: „Šiandien Vakaruose veikia kone visos budizmo mokyklos, taip pat atsiranda naujų budistinių organizacijų, atitinkančių vakariečių poreikius“ (Parhidge, 2007: 211). Apskritai pastebima tendencija, jog Rytų budizmas atkeliauja į Vakarų šalis ir integruojasi į šias visuomenes. Taigi jis savotiškai tampa Vakarų budizmu, t.y. ši religija prisitaiko pagal įvairių visuomenės individų poreikius.

Lietuvoje egzistuoja ne tik katalikiškas tikėjimas, bet egzistuoja ir kitos religinės bendruomenės. Šalia tradicinio Katalikų bažnyčios mokymo Lietuvoje vis dažniau atsiranda netradiciniai religiniai judėjimai. Šis tyrimas aktualus tuo, jog, nors Lietuvoje dominuoja Lietuvos katalikų bažnyčia, kurią remia stiprios politinės jėgos, ši visuomenė nėra vienalytė religiniu atžvilgiu: be Romos katalikų tikėjimo, Lietuvoje egzistuoja dar keturiasdešimt dvi religinės bendruomenės ir dvasinės grupės, kurioms turėtų būti suteikta galimybė nepatirti diskriminacijos dėl savo sociokultūrinių charakteristikų.¹

Mažos, taip pat turi savo vietą, tarp jų ir budistinės. Lietuvos statistikos departamento duomenimis 2006 metais budizmą išpažįstančių asmenų buvo 408 ir tai sudarė 0,01%².

---

¹ Ališauskienė, M., Chorundžij, N., Gapšienė, Ž., D Glodenis, D. 2009
http://www.tn.lt/rele_static/rele_zinynas/index.html. (žiūrėta 2013 04 01)

² Lietuvos statistikos departamentas. 2006: 77

Problema: Dzenbudizmo filosofijos tyrimai nėra išsamūs. Todėl yra svarbu tirti, kaip tiki žmonės, kurie dalyvauja dzenbudizmo bendruomenėje, kokie motyvai tame dalyvavime, kokiomis vertybėmis remiasi, kaip tai įtakoja jų kasdienį gyvenimą ir mąstymą.

Tyrimų apžvalga. Lietuvoje tyrimų budizmo ar dzenbudizmo tema beveik nėra. Daugiausia Lietuviškoje mokslinėje sociologinėje literatūroje dominuoja įvairių religinės tematikos tyrimų: apie religingumo, religinio tapatumo ypatumus posovietinėje ir europietiškoje Lietuvoje; diskriminacijos dėl religijos; apie naujųjų religinių judėjimų raišką Lietuvoje; taip pat apie religijos ir valstybės santykį. Tačiau knygos „Religinė įvairovė post - sovietinėje visuomenėje“ sudarytojai M. Ališauskienė ir I. W. Schöderis teigia, jog daugiausia tyrimų padaryta apie Katalikų bažnyčią, o mažiau yra apie religinę įvairovę, religines mažumas, naujuosius religinius judėjimus (Ališauskienė, M., Schröder, I. W. 2012: 10). M. Ališauskienė - „Naujųjų religijų raiška ir ypatumai Lietuvoje: „Gyvenimo meno“ fondo atvejo studija“ (2009).

Lietuvos mokslininkai tyrinėjantys religiją, yra: S. Juknevičius - „Religingumo raida posovietinėje Lietuvoje“ (1998), J. Kuznecovienė - „Bažnyčia ir valstybė Lietuvoje“ (1999), A. Maslauskaitė ir A. Navickas - „Katalikai pokomunistinėje Lietuvoje“ (2000), S. Juknevičius - „Lietuvių religingumas ir moralė europietiška kontekste“ (2005), Ž. Advilonienė - „Religinis tapatumas ir religingumas posovietinėje Lietuvoje“ (2005), „Katalikiškas religinis tapatumas Lietuvoje (2006).

Naujųjų religijų tyrimų ir informacijos centras (2007m.), atliko tyrimą „Diskriminacijos dėl religijos ir įsitikinimų Lietuvoje“, kuris tyrė įvairias diskriminacijos religiniu pagrindu formas Lietuvos visuomenėje bei skatino siekti lygių galimybių įvairias religijas išpažįstantiems individams.³

Svarbu paminėti M. Ališauskienės ir J. Kuznecovienės naujausią tyrimą - „Katalikų bažnyčios vaidmuo viešajame Lietuvos gyvenime: dalyvavimo formų kaita (1990 –2010)“ (2012). Taip pat Kuznecovienės, Ališauskienės, Glodenio „Sekuliarizacijos ypatumai Lietuvoje“ (2012).

Darbo objektas – dzenbudistų religingumas.

Darbo tikslas – išanalizuoti dzenbudistų bendruomenės narių religingumo bruožus.

Darbo uždaviniai:

1. Pristatyti budizmo bendruomenes Lietuvoje, bei pateikti pagrindinius dzenbudizmo filosofijos aspektus.
2. Aptarti religijos sampratą bei religingumo/dvasingumo skirties problemą.
3. Ištirti dzenbudizmo bendruomenės narių religinius tikėjimus ir praktikas.

---

³ [http://www.religija.lt/content/view/1055/44/\(žiūrėta 2013 02 10\)](http://www.religija.lt/content/view/1055/44/(žiūrėta 2013 02 10))

Tyrimo klausimas: kokiais tikėjimais vadovaujasi, kokias praktikas atlieka dzenbudizmo bendruomenės nariai, kaip šis religingumas įtakoja jų, bei jų šeimos narių kasdienį gyvenimą?

Tyrimo metodai - tyrime remiamasi kokybine prieiga.

Naudojami metodai: mokslinės literatūros, pusiau struktūruoto interviu metodai, dalyvaujamas stebėjimas.

Darbo dalių struktūra. Šį darbą sudaro įvadas, teorinė dalis, empirinio tyrimo dalis, išvados.

Pirmame skyriuje yra pristatoma dzenbudizmo filosofija ir dzenbudistinės bendruomenės Lietuvoje.

Antrame skyriuje aptariama religija šiuolaikinėje visuomenėje. Apibrėžiamas religingumas, šiuolaikinio dvasingumo raiška bei pristatomi individualaus religingumo bruožai šiuolaikinėje visuomenėje.

Trečiame skyriuje pristatoma empirinio tyrimo metodologija. Aptariama empirinio tyrimo metodika, empirinio tyrimo eiga.

Ketvirtame skyriuje pristatomi ir analizuojami gauti empirinio tyrimo duomenys.

Darbe naudojamaos sąvokos.

- *Religija* - socialinėje sistemoje veikiantis socialinis institutas, kuris įvardijamas kaip „tipizuota (suinstitucinta) tikėjimo anapusine realybe išpažinimo ir praktikavimo sistema (apimanti kultą, hierarchiją, doktriną, simbolių ir vertybių sistemą), vienijanti konkrečios religijos išpažinėjus į bendruomenę.“ (Advilonienė, 2005: 118) Tai - bendras individų susitarimas, įsivaizdavimas, kuris naudojamas mėginant paaiškinti nesuprastus individo gyvenimo aspektus, gyvenime egzistuojančias įvairias mistikas bei egzistencijos ir mirties klausimus (Hohnson, A. G., 1995: 232). Šis susitarimas apima tikėjimų visumą, kurios laikosi bendruomenės nariai, ir į kurią įtraukiami simboliai, keliantys pagarbią baimę ar nuostabą, ir ritualai, kuriuose dalyvauja bendruomenės nariai (Giddens, 2005: 639).

- *Dzenbudizmas* – tai tolimesnioji indų budizmo, ypač idealistinės mokyklos raidos Kinijoje rezultatas (Barnes, 2007: 401). Dzenbudizmas gali būti pavadintas budistine meditavimo ir dvasinio pažinimo sistema, kuri siekia suvokti šį momentą, šį mirksnį, atsisakant egocentriško ir vertinančio mąstymo bei pabrėžiant jogos meditacijos svarbą, taip pat akcentuoja protą, jo sutelktumą, pasinėrimą į save, kurio metu pranyksta visos skirtys ir objektai.

- *Religinė bendruomenė* - tai asmenų grupė, siekianti įgyvendinti tos pačios religijos tikslus (Giddens, 2005).

- *Budizmo praktikos* - šiame darbe praktikomis yra įvardijamos: dzenbudistinė meditacija, giedojimai (mantros), 108 nusilenkimai.

- *Religingumas* – multidimensinis reiškinys, kuris sudarytas iš tikėjimo, veiklos ir patyrimo (Glock, 1959, 1962). Advilonienė (2005) išskiria išorinį ir vidinį religingumą. Pirmasis yra siejamas su asmens dalyvavimu religinėje veikloje, religijos kultivavimu, o vidinis religingumas – bendras įsitraukimas į asmeninius religinius įsitikinimus, kurie juntami visą gyvenimą.

- *Individualus religingumas* – tai religingumas, kuris nusako žmogaus elgesį, nesusijusį su bažnytinėmis institucijomis ir yra apibrėžtas kultūros, tačiau nėra institucionizuotas, kaip bažnyčia. Jei bažnytinis religingumas yra kolektyvinis dalykas, tai individualusis religingumas – savita individo religija, kuri turi visas savo sudedamąsias dalis. Pagrindiniai bruožai: savita moralė, tikėjimas, apeigos. Šis religingumas yra nulempamas individo mąstymo ir yra paveiktas vidinio mentaliteto (Matakaitė, 2003).

- *Dvasingumas* - siejamas su religija ir pabrėžia individo ar grupės ryšį su Dievu arba su transcendentiniu pasauliu per dvasines praktikas (malda, meditacija ir pan.). Apskritai dvasingumas išreiškia gana savarankišką asmens santykį su transcendencija ir yra nepriklausomas nuo religinės institucijos ir tradicijų. Galima sakyti, kad dvasingumas nėra tipinis religijos modelis, kuris yra susijęs su sąžiningumu ir tradicinėmis vertybėmis (Saroglou, Munoz-Garcia, 2008: 88)

1. DZENBUDIZMO FILOSOFIJA IR DZENBUDISTINĖS BENDRUOMENĖS LIETUVOJE

Budizmas yra labai plačiai paplitęs po visą pasaulį, tačiau jis prisitaiko prie konkrečios šalies kultūros. „Budizmas, kaip ir kitos pasaulio religijos, yra transnacionalinė religija. Jo populiarumas ir išsiplėtimas yra kuriamas per intensyvius religinius – kultūrinius saitus, kurie eina per valstybines ribas“ (Kitiarsa, 2010: 109). Tačiau pastebima, kad nors šios religijos praktikos skiriasi skirtinguose kontekstuose, tačiau pagrindiniai mokymai išlieka tokie patys (Teece, 2004: 4). Galima būtų paminėti keturias budizmo šakas: Theravada, Mahajana, Vadžrajana ir Dzenbudizmas, kuris išsivystė iš Mahajanos Tolimuosiuose Rytuose, labiausiai Japonijoje ir Korėjoje. Tai tolimesnioji indų budizmo, ypač idealistinės mokyklos raidos Kinijoje rezultatas (Barnes, 2007: 401). Taigi jis gali būti pavadintas budistine meditavimo ir dvasinio pažinimo sistema, kuri siekia suvokti šį momentą, šį mirksnį, atsisakant egocentriško ir vertinančio mąstymo bei pabrėžiant jogos meditacijos svarbą.

Dzenbudizmas, tai japonų budizmo kryptis. Ši meditavimo ir dvasinio pažinimo sistema, išsiskiria tuo, jog ji atsisako vertinančio mąstymo, sutelkia protą, o meditacijos metu pasineriama į savastį. „Labai svarbi yra asmeninė patirtis dzenbudizme“ (Suzuki, 1964: 33). Taigi pats išgyvenimas, patyrimas yra esminė dzeno ašis. Galima teigti, jog dzenbudizmas akcentuoja protą, jo sutelktumą, meditaciją, pasinėrimą į save, kurio metu pranyksta visos skirtys ir objektai.

Nors budizmas atsirado Rytuose, tačiau jis pamažu plito į Vakarus. Prie to prisidėjo tibetiečių emigracija, kuri kilo dėl politinių priežasčių. Taigi dauguma jų apsigyveno Šiaurės Amerikoje, Europoje ir tai paskatino budistinių idėjų sklaidą visame pasaulyje. Tuo tarpu, Vakaruose dzenbudizmu pradėta domėtis tik tarpukaryje, penkiasdešimtajais metais. Vakariečius sudomino D. T. Suzuki išleistos knygos apie dzeną. O 1972 metais į JAV atvykęs korėjietis dzeno meistras Seung Sanas Soen Sa Nimas dar labiau išpopuliarino dzenbudizmą, ir pastarasis paplito ne tik JAV, bet ir kitose Europos šalyse. Nors Vakaruose dzenas yra kiek kitoks, pakitęs, pakeitęs savo pradines formas, tačiau jo esmė – atbusti ir padėti visoms gyvoms būtybėms (padėti žmonėms) – yra išlikusi.⁴ Taigi šiandieninėje Vakarų visuomenėje galima pastebėti įvairių budizmo apraiškų: veikia daugelio budizmo krypčių mokyklos, budistinės organizacijos, vienuolynai, mokymo centrai, judėjimai, kurie prisitaiko prie įvairių visuomenių ir kontekstų (Parhidge, 2007: 213). Teigiama, kad Vakarų visuomenėse egzistuoja religinis pliuralizmas ir įvairovė, tačiau, kuo patrauklus dzenbudizmas Vakarų visuomenėms, ką jis pasiūlo „vakariečiams“ tokio, ko neturi tradicinė bažnyčia?

---

⁴ <http://www.zen.lt/index.php?page=roots> (žiūrėta 2012 05 01)

Galima teigti, kad budizmas ir jo atskiros šakos taip plačiai paplito visame pasaulyje dėl sparčiai vykstančios globalizacijos ir religinio pliuralizmo reiškinių. Dauguma žmonių pradėjo domėtis įvairiomis dvasinėmis praktikomis, netradiciniais tikėjimais.

Remiantis tyrimu, atlikto su Belgijos budistais, duomenimis, teigiama, kad budizmas skatina toleranciją įvairias religijas išpažįstantiems žmonėms, o taip pat ir pagarbą gamtai. Šio tyrimo rezultatai parodė, jog Vakarietiškas budizmas siejamas su moderniu dvasingumu, o ne su klasikiniu religingumu. Toks požiūris sietinas su tuo, budistams nėra svarbu domėtis religingumo struktūromis, atsakymais ir užtikrintumu, kurie yra labai svarbūs Krikščionybės ar Islamo tikintiesiems (Suroglou, Dupui, 2006: 174-175). Suzuki teigia, jog „Zen yra poezija, Zen yra filosofija, Zen yra moralė. Ten, kur yra gyvenimo veikla, ten yra ir Zen“ (Suzuki, 1951: 3). Dzenbudizmas kaip budistinė meditavimo ir dvasinio pažinimo sistema taip pat yra grindžiamas tikrosios prigimties pažinimu ir atsisakymu nuo egocentiško, vertinančio mąstymo ir yra grindžiamas moralinėmis vertybėmis.

Kai kurie teoretikai šiuolaikinius budistus vadina „budistus dėl pasirinkimo“. Remiantis kitų tyrimų duomenimis, pastebima, kad Vakaruose daugiausiai dominuoja „atsivertę“ iš kitų religijų budistai (Sullivan, Wiist, Wayment, 2010: 193). Taip pat paaiškėjo, jog tik maža dalis budistų dalyvauja religinėse praktikose, kurios vyksta šventyklose, dauguma jų pasirenka individualią meditaciją, kuri „yra svarbiausia praktika šiuolaikinių Vakarų budistų praktikantų gyvenimuose“ (Ten pat, 2010: 196). Apskritai šiandieninį meditacijų populiarumą galima aiškinti iš individualistinio požiūrio: meditacija yra individualus, asmenišką dalyką, kurio praktika nesusijusi su taisyklėmis, todėl šiuolaikiniam individui, kuris nori individualumo savo gyvenime, meditacija, tenkindama pasirinkimą, tampa labai įdomi. Be to, daugelis žmonių gali praktikuoti net neišpažindami dzenbudizmo filosofijos.

Kalbant apie dzenbudistų atliekamas praktikas, tai paprastai jų diena prasideda 108 nusilenkimais. Vėliau gali būti atliekami giedojimai, kurie skirstomi į tris rūšis: prašymas už visų būtybių gerovę, sūtros ir mantros. Taip pat dzenbudistai atlieka sėdėjimo praktikas ryte ir vakare, kurios paprastai trunka po pusvalandį. Šių praktikų tikslas, medituojant išsikelti didįjį klausimą: „Kas aš esu?“. Klausimai ir atsakymai tarp mokinio ir mokytojo vadinami konganais. Atsiskyrimų metu mokytojai kiekvienam mokiniui skiria kelis konganus⁵. Šios praktikos susijusios su geresniu savęs pažinimu, su savęs ieškojimu. Kaip teigia Suzuki, kartais dzenbudizmas yra kaltinamas dėl pernelyg didelio tikinčiųjų abejingumo, vienatvės ar atsiskyrimo nuo masių. Iš dalies tai yra tiesa, nes dzenbudistai pasitraukia tarsi į visuomenės nuošalį dėl siekio patirti nušvitimą, emocinių ir kitų

---

⁵ <http://www.zen.lt/index.php?page=Practice> (2013 03 11)

psichologinių dalykų. Tačiau zen (dzen) yra socialiai įtraukiantis tiek pat, kiek ir bet kurios kitos religijos, tačiau tai pasireiškia per individualią patirtį. Taigi zen (dzen) padeda, rūpinasi žmonėmis kitokiais socialiniais būdais (Suzuki, 1951: 13-14). Galbūt individualus savęs pažinimas, atsiskyrimas ir yra patrauklus šiuolaikiniams žmonėms, nes dažnai jie patiria stresą, yra pavargę nuo įtempto gyvenimo tempo. Šiandien dauguma žmonių pradeda domėtis įvairiomis dvasinėmis praktikomis, netradiciniais tikėjimais, nes šiuolaikiniai individai yra „laisvi tyrinėti plačią įvairovę tikėjimų, praktikų, kurie yra valdomi labiau vidinių motyvacijų negu išorinių suvaržymų“ (Davie, 2007: 164). Budizmo išsiplėtimas visame pasaulyje lėmė tai, kad Vakarų pasaulyje jis tapo subkultūra, kuri yra išsilavinusi, miestietiška, mobili (Prebish, Charles, Keown, 2006: 203). Taigi dzenbudizme žmogus tarsi atsitraukia nuo kasdienių problemų, ieško ramybės, susikaupimo ir tuo pačiu atsipalaidavimo.

Lietuvoje egzistuoja nemažai įsikūrusių budistinių bendruomenių, kurios veikia įvairiausiuose miestuose (žr. Lentelė 1). Tokios bendruomenės dažniausiai kuriasi didžiuosiuose Lietuvos miestuose. Nors pagrindinė budistinė bendruomenė Lietuvoje vadovaujasi Tibeto budizmo principais, tačiau plačiausiai savo tinklą išvystė „Korėjietiško“ dzenbudizmo bendruomenė.

1 lentelė. Budistinės mokyklos Lietuvoje

Budistinės mokyklos Lietuvoje	Kryptis	Centrai Lietuvoje
Kwan Um Zen mokykla	Korėjietiškas dzenbudizmas	Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Šiauliai, Panevėžys, Šakiai
Deimantinio kelio budizmo Karma Kagju tradicija	Tibeto budizmas	Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Šiauliai, Stupkai
Lietuvos Dzogčeno bendruomenė	Tibeto budizmas	Vilnius
Tibeto budizmo bendruomenė „Rigdzin Gatsel Ling“	Tibeto budizmas	Vilnius

Apskritai, budizmas ar dzenbudizmas Lietuvos visuomenėje yra labai mažai matomas, tačiau yra žmonės, kurie individualiai tiki, atlieka meditacijas ir kitas praktikas. Taigi budistai sudaro mažumą Lietuvoje, nėra naujausių duomenų apie praktikuojančių budistų skaičių Lietuvoje.

2. RELIGIJA ŠIUOLAIKINĖJE VISUOMENĖJE

2.1. Religijos samprata

Religija yra neatsiejama žmogaus gyvenimo dalis jau nuo senų laikų. Prasidėjusi nuo gan primityvių formų ji kito ir tapo ne tik nepaaiškinamų reiškinių, žmonijos baimės ir nežinomybės dalis, bet kartu ir nuolat formavo individų ir jų bendruomenių gyvenimą. Tačiau, nepaisant vykstančios religijos kaitos, „atrodo, visos religijos turi bendrąsias savybes: jos skatina atsirasti grupes simbolių, kurie žadina garbinimo ir nuolankumo, ar pagarbos, baimės jausmą ir yra susiję su ritualais ar ceremonialais (tokiais kaip apeigų liturgija), kuriuos atlieka tikinčiųjų bendruomenė“ (Giddens, 2005: 493). Simboliai, kurie toje bendruomenėje laikomi šventais bei įvairių religinių ritualų atlikimas, vienija žmones, kartu suteikiant jiems bendrumo jausmą. Kadangi žmogus yra socialinė būtybė, jam yra svarbi ne tik dvasinė pilnatvė, pasiekama religijos pagalba, bet ir visuomenės parama, pagarba, dalyvavimas judėjimuose, siekiant bendrų tikslų.

Kalbant apie religiją, sunku surasti vieną apibrėžimą, kuris aiškiai apibūdintų šį visuomenės gyvenimo reiškinį. Todėl nepaisant įvairių bandymų, pripažįstama, kad vienareikšmiškai apibrėžti religiją yra labai sudėtinga. Bendriausia prasme religija gali būti apibūdinama kaip socialinis reiškinys, kuris suvokiamas kaip nuosekli tikėjimo, vertybių ir elgesio sistema, susijusi su transcendentine realybe ir sujungianti tuos, kurie ją garbina, į bendruomenę (Dobbelaere, 1981: 153). Taigi religija čia suvokiama kaip socialinis institutas, palaikantis tam tikras prasmes, tačiau tradicinis religingumas, gali būti apibrėžtas tas, kuris sujungia individų elgesį su bažnytinėmis institucijomis ir yra apibrėžtas kultūros (Matakaitė, 2003).

M. Ališauskienė (2010) remdamasi E. Barker (2005) atliko tradicinės ir modernios religijos palyginimą (žr. Lentelė 1). Šio palyginimo tikslas – išsiaiškinti šiuolaikinio religingumo ypatumus. Esminiai skirtumai išryškėja, analizuojant simbolius, ritualus, organizaciją, garbinimo vietą ir pan. Moderni religija yra daugiau neapibrėžta, todėl žmogus yra laisvas pasirinkimams, o tradicinė religija vadovaujasi griežtomis nusistovėjusiomis taisyklėmis ir normomis.

2 lentelė . Tradicinės ir modernios religijos palyginimas (sudaryta M. Ališauskienės (2010) pagal E. Barker, 2005)

	Tradicinė religija	Modernioji religija
Nerimas	Ontologinis	Egzistencinis
Orientacija	Transcendentinė	Imanentinė
Autoritetas	Dievas	Žmogus
Tikslas	Gyvenimas po mirties / išganymas	Gyvenimas čia ir dabar / gera savijauta
Įsitraukimas / narystė	Paveldėtas / tradicinis	Sukonstruotas (pranc. <i>bricolage</i>)
Ritualas	Šv. Mišios, pamaldos	Nebūtinai, bet galimi periodiniai susitikimai
Simboliai	Sakramentai	Bendrų nėra, individualūs, diferencijuoti
Organizacinė išraiška	Organizuota (bažnyčia, sekta)	Individuali arba pliuraliai legimituota (denominacija, kultas, tinklai)
Garbinimo vieta	Bažnyčia, šventykla, sinagoga, mečetė	Nėra arba bet kuri pagal poreikius (klubas, ratelis)
Atstovas	Dvasininkas	Konsultantas
Patirtis	Būtina, patvirtina šventybės egzistenciją	Būtina, atveria nepažintas žmogaus galimybes

Iš esmės religijos sampratai lemiamą įtaką padarė E. Durkheimas ir M. Weberis, kadangi jie siekė atskleisti socialinę religijos prigimtį. Pasak Durkheimo „Religija yra tikėjimų ir ritualų visuma, tiesiogiai susijusi su sakralumu, tai yra tikėjimais ir ritualais, jungiančiais konkrečias žmonių grupes į vieningą moralinę bendruomenę“ (Durkheim, 1999: 508). E. Durkheimas (1999) religiją apibūdina kaip kuriančią socialinį solidarumą tarp bendruomenės narių ir sujungiančią juos bendromis vertybėmis, normomis, prasme, tradicijomis. Jis lakoniškai teigia, kad „iš esmės nėra klaidingų religijų“ (Durkheim 1999: 7). Šie teiginiai pabrėžia kolektyviai formuojamus socialinius konstruktus.

Apskritai šiuo metu yra išskiriamos trys religijos sampratos traktuotės: funkcinė, substancinė ir simbolinė. Substancinė samprata skiria religijos elementus, apibrėžia „kas yra“ religija, atmesdama funkcinio požiūriu religijai artimus reiškinius. Jis siekia atskleisti religijos substanciją, esmę. Šis apibrėžimas dažniausiai akcentuoja tikėjimo specifiką, taip pat pabrėžia patirties skirtumus tarp švento ir pasaulietinio. Tuo tarpu funkcinė samprata pabrėžia ne komponentus, o funkcijas „ką religija daro“. Simbolinė samprata religiją pateikia kaip prasminį, simbolinį pasaulio modelį, padedantį suvokti gyvenimo prasmę (Roberts, 2004: 25). Šiame darbe bus remiamasi substanciniu religijos apibrėžimu, kadangi yra siekiama suvokti religijos esmę.

Religija – tai institucija, kuri egzistuoja jau daugelį amžių, tačiau ji kinta kartu su evoliucionuojančiu žmogumi, kinta jos simboliai bei ritualai, todėl apskritai kinta ir religijos reikšmė žmogaus gyvenime. Anot Ž. Advilonienės „Religija – vienas svarbiausių visuomenėje egzistuojančių

socialinių institutų, formuojančių jos ideosferą. Tradiciškai ji apibrėžiama kaip tipizuota (suinstitutinta) tikėjimo anapusine realybe išpažinimo ir praktikavimo sistema, vienijanti konkrečios religijos išpažinėjus į bendruomenę“ (Advilonienė, 2005: 119). Daugelyje šiandieninių sociologų darbuose religijos samprata ir vaidmuo kinta visuomeniniame ir individualiame lygmenyje. Kalbama, kad žmogaus gyvenimui pereinant į labiau individualistinį, religijos formos tampa pritaikytos prie tokio jo gyvenimo.

Anot P. L. Bergerio, žmogus gyvena „čia“ ir „dabar“, todėl religija yra pritaikoma, konstruojama pagal asmeninius poreikius. P. L. Bergeris religiją aiškina išskirdamas kelis aspektus (cit. Iš Wuthnow, 1996) :

1. Eksternalizaciją – diskursą ir praktiką, kuriais reiškiami religiniai įsitikinimai.
2. Objektyvizaciją – formalizuotą kultūrinę sistemą, kurioje subjektyvios nuotaikos ir motyvacija tampa išorine, simboliškai išreiškiama tikrove. Sąveikoje ji tampa objektyvia duotybe, autoritetu – tikėjimo išpažinimų, apeigų, šventraščių sistema.
3. Internalizacija – individo tikėjimą, jausmus ir potyrius, kai jį supanti tikrovė tampa vidine jo tapatybės dalimi.

Taigi religija įgauna socialinio instituto formą, kadangi ji yra žmonių suformuota simbolių sistema, suteikianti tvarką ir pažabojanti netvarką, pasauliui bandanti suteikti prasmę. Be šių funkcijų P. L. Bergeris ir Th. Luckmannas kalbėjo apie tai, jog religija tampa ne tik „tikėjimo anapusine realybe išpažinimo ir praktikavimo sistema“ (Advilonienė, 2005: 119), bet ji atlieka ir daugiau funkcijų visuomenėje. Ji formuoja visuomenę, kultūrą, kuria bendruomeniškumą, psichologinį komfortą, komunikaciją.

Toliau kalbant apie religijos sampratą, svarbu paminėti McGuire, kuri išskiria oficialią ir neoficialią religijas. Pagal McGuire oficiali religija turi aiškią doktriną, etinius standartus, nusistovėjusius ritualus bei griežtą ir dažnai sudėtingą institucinę organizaciją. Ji išskiria keturis religijos elementus: doktriną, etiką, kultūrinę išraišką bei institucinę organizaciją. Doktrina suprantama, kaip oficialus religijos modelis, turintis nuoseklią ir tvirtą reikšmių sistemą, kuri turi būti oficialiai patvirtinta religijos ekspertų. Pereinant prie etikos – oficialių religijos nustatytų normų ir taisyklių, suderintų su doktrina, svarbu paminėti, kad tai apeliuoja į „gero tikinčio elgesį“. Oficiali religija dažniausiai naudoja tam tikras priemones, kurios reguliuotų narių elgesį, siekiant, kad blogas elgesys būtų baudžiamas. Kultūrinė išraiška – tai kai, kiekviena religija turi rinkinį ritualų, per kuriuos jų reikšmių sistema yra išreiškiama ritualais. Oficiali religija siekia parūpinti standartizuotas išraiškas, tokias kaip liturgija ar formali garbinimo tvarka. Tai gali būti mišios, ar net tam tikrų ritualų specialistai. Na ir oficiali religija dažniausiai funkcionuoja kaip specializuota organizacija, nes yra

ruošiami specialistai, pradedant profesionalia dvasininkija ir baigiant pagalbiniais darbuotojais (McGuire, 2002).

Nagrinėjant oficialų religijos modelį, svarbu suprasti ir neoficialios religijos sampratą. Neoficialią religiją galime apibrėžti kaip, bet kokių religinių ar pusiau religinių įsitikinimų, veiksmų rinkinį, kuris nėra priimamas, pripažįstamas arba kontroliuojamas oficialių religinių grupių. Tai yra susiję su magija, okultizmu, paranomaliais reiškiniais, astrologija ir pan. Anot McGuire, dažnai tai egzistuoja šalia oficialios religijos ir yra nepripažįstama ar nekontroliuojama oficialių religinių grupių (McGuire, 2002). Tačiau svarbu pabrėžti, kad žmonės, priimantys neoficialios religijos elementus, nebūtinai nepriklauso oficialiai religijai. Dažnai į tradicines praktikas žmonės įtraukia ir tikėjimus ar praktikas, kurie jiems yra ne mažiau reikšmingi ir naudingi kaip oficialios religijos elementai. Žmonės dalyvauja įvairiuose ritualuose, susijusiuose su gydymu, spėjimais ar panašiai, todėl neoficiali religija dažnai yra gana glaudžiai susijusi su praktiniais žmogaus poreikiais (McGuire, 2002).

Iš to kyla kitas religijos apibrėžimo problematiškumas, kadangi religijos apibrėžties problema siejama su sakralumo ir profaniškumo perskyra. Durkheimas (1999: 500) teigia, kad religiniai tikėjimai, pirmiausia reiškia sakralinę daiktų prigimtį ir jiems gali būti priskiriamos įvairios galios, susijusios su dievais. Nors visos religijos turi tam tikrus ritualus, tačiau magiją irgi sudaro tikėjimai ir ritualai, todėl tai kelia religijos problematikumą.

Dėl pasaulėžiūrų, vertybių pliuralizmo, globalizacijos kaitos, kiekvienas asmuo gali nevaržomai pasirinkti religiją ar tikėjimą. Kiekvienas žmogus gali pasirinkti kokias priklausyti bažnyčias ar religinei organizacijai, kokį išpažinti tikėjimą viešai ir privačiai. Visi visuomenės nariai gali atlikti įvairias religines apeigas, praktikuoti religiją ir mokyti jos kitus, nes teisės, realizuojant tikėjimo laisvę, įtvirtina Konstitucija bei teismų praktika.

2.2 Religingumo ir dvasingumo diskusijos

Šiuolaikinėje visuomenėje vyksta religijos kaita dėl pasaulėžiūrų ir vertybių pliuralizmo, globalizacijos. Keičiasi ne tik religijos formos, bet ir sampratos bei funkcijos. Šiandieninėje visuomenėje kuriasi vis daugiau įvairių netradicinių religinių judėjimų, bendruomenių, naujų religinių atšakų, atskilusių nuo tradicinių religijų. Pastebima, kad šiuolaikines ir priešmodernias visuomenes skiria pakitęs pasitikėjimo ir rizikos santykis. Moderniose visuomenėse pasitikėjimas yra perkeliamas ekspertams, todėl šiuolaikinė religinė įvairovė kelia naujas diskusijas apie religingumą ir dvasingumą.

M. Ališauskienė (2012) siūlo kalbėti apie įvairias religines tradicijas, „priklausomai nuo jas supančių lokalių kontekstų, t.y. kviečiama kalbėti apie krikščionybę, hinduizmus, budizmus, islamus“ (Ališauskienė, 2012: 51). Taigi labai svarbu yra stebėti tam tikrų religijų kaitos tendencijas tokias kaip sąsajas su kitomis religinėmis tradicijomis, skirtingas adaptacijas įvairiuose socialiniuose kontekstuose. Kitaip tariant svarbu analizuoti šiuolaikines religines tradicijas, atskleisti jų ypatumus bei išvelgti šiose visuomenėse gyvenančių individų religinius poreikius. Nagrinėdami dzenbudizmą Lietuvoje, turėtume atsižvelgti ir į tarpusavio sąsajas su tradicine religija.

G. Davie, studijuodama religiją šiuolaikinėje modernioje visuomenėje, pastebi, kad naujų judėjimų įsitvirtinimas visuomenėje labai priklauso nuo joje dominuojančių religijų. Visuomenėse, kuriose nuo pat pradžių egzistavo religinis pliuralizmas, nauji religiniai judėjimai daug lengviau prigiję ir įsitvirtina (Davie, 2007: 161). Kadangi Lietuvoje egzistavo religijos monopolis, tai pasipriešinimas naujai atsirandančioms religijoms sukelia įvairių problemų, susijusių su tikėjimo laisve. Budizmą ar dzenbudizmą išpažįstančios bendruomenės nėra labai ryškios Lietuvos religijų kontekste, tačiau kita vertus, vienas tikėjimas nėra pajėgus, kad patenkintų visų individų poreikius, todėl kuriasi alternatyvūs tikėjimai.

Religingumo visuotinai priimtos sampratos nėra, todėl įvairūs autoriai išskiria skirtingus jo bruožus. Ch. Glock'as (1959, 1962) yra vienas pirmųjų ir įtakingiausių religingumo tyrėjų teigiančių, kad religingumas yra multidimensinis reiškinytis ir jis turėtų susidaryti mažiausiai iš 3 dimensijų – tikėjimo, veiklos ir patyrimo. Gana dažnai religijos sociologijoje naudojami Ch. Glocko (1959, 1962) penki religinio tapatumo nustatymo matmenys:

1. Patirtinio tikėjimo matmuo parodo subjektyvias religines patirtis, pvz., emocinį santykį su antgamtinė jėga, dievybe;
2. Ritualinis matmuo nusako dalyvavimą religinės grupės veikloje dažnumą;
3. Ideologinis matmuo parodo įsipareigojimo laikytis religinių tiesų, tai, kuo asmuo tiki ir ką laiko tiesa;
4. Rezultato matmuo parodo religijos įtaką žmogaus elgesiui kasdieniniame gyvenime;
5. Intelektualinis matmuo nusako, kiek asmuo formaliai žino religines tiesas: dogmas, ritualus, religinius tekstus.

Šis dimensijų klasifikavimas naudingas tuo, kad religingumą galima traktuoti gana plačiai, o jei individas teiks vienam matmeniui mažesnę reikšmę nei kitam, tai nereišk religingumo nebuvimo.

Kiti autoriai bando kiek kitaip įvardinti religingumo bruožus. Pavyzdžiui, P. L. Zulehner ir M. Tomka (2000) kalba apie kultūrinius, sekmdieninius, proginius katalikus, abejojančius ir netikinčius. Advilonienė (2005) išskiria išorinį ir vidinį religingumą. Pirmasis yra siejamas su asmens dalyvavimu

religinėje veikloje, religijos kultivavimu, o vidinis religingumas – bendras įsitraukimas į asmeninius religinius įsitikinimus, kurie juntami visą gyvenimą. Pavyzdžiui, Th. Luckmann (1967) išskiria „relingus bažnytine prasme“, „dalinai religingus bažnytine prasme“, „relingus keičiant orientaciją“ ir „arelingus“ asmenis. Apskritai tyrėjas pastebi, kad religija modernioje visuomenėje vis labiau perkeliama į individualią žmogaus sferą, silpnėja institucinis religijos aspektas ir išryškėja individualus religingumas. Todėl šiame kontekste kinta religijos paskirtis ir iš jos yra tikimasi didesnio sociokultūrinio vaidmens: individas siekia ne tiesos pateikimo, bet prasmingų simbolių, atsako į problemas ir kitus socialinius poreikius (Advilonienė, 2005).

2.3. Religingumo bruožai

Religingumas, kaip asmens ryšys su transcendentine realybe, yra palaikomas per tam tikras apeigas ir garbinimą, emocinį atsidavimą ir įsitraukimą į religinę bendruomenę, kuriai būdingas bendras tikėjimas, vertybės, elgesys. M. J. Donahue (1985) teigia, kad tradiciniam religingumui svarbūs tokie socialiniai religinio elgesio aspektai, kaip lankymasis bažnyčios pamaldose, dalyvavimas bažnyčios veikloje, maldos praktikavimas.

Bažnytinio religingumo sąvoka apibrėžia tokį religingumą, „kuris nusako individų elgesį, susijusį su bažnytinėmis institucijomis ir yra apibrėžtas kultūros. Pagrindiniai bažnytinio religingumo bruožai yra stiprus ir emocionalus prisirišimas prie „tėvų tikėjimo“; intelektualinio pagrindo ir refleksijos religinei doktrinai trūkumas; savita moralė, kuri labiau akcentuoja apeigų ir ritualų vyravimą, nei evangelijos idėjas; ritualizmas, pasireiškiantis masiniuose dalyvavimuose, religinėse praktikose; stiprus ryšys su parapija, kaip su lokale bendruomene“ (Matakaitė, 2003: 37).

Tačiau vis plačiau yra kalbama apie šiuolaikinį religingumą. Anot D. Glodenio (2004) „naujasis religingumas pasižymi ypatingu religinio apsisprendimo vaidmeniu – apsisprendimo, kuris yra asmeniškasis, nesaistomas išankstinės priklausomybės kokiai nors religijai. Kitas svarbus dalykas – naujojo religingumo paieškos ir atradimai vyksta bendruomenėse, paprastai naujose konvertitų bendruomenėse. Dėl to naujam religingumui, lyginant jį su tradiciniu, būdinga keletas specifinių bruožų: izoliuotumas, radikalumas, netgi fanatizmas, oponavimas tradiciniam religingumui“. Tačiau pastebima, kad šiuolaikinėje visuomenėje toks naujasis religingumas priimamas yra gana sunkiai, o tradicinis religingumas vis dar suvokiamas kaip saugotinas fenomenas, palankiai vertinamas kultūrinis eksponatas, savo esme negalintis pakenkti (Glodenis, 2004). Taigi įvairūs autoriai bando

išskirti esminius šiuolaikinio religingumo bruožus, kad galima būtų apčiuopti, kokie esminiai skirtumai išryškėjo šių dienų visuomenėje.

Y. Lambert (1999) kalbėdamas apie šiuolaikinį religingumą išskiria du pagrindinius sekuliarizacijos bruožus: religijos autoriteto autonomiją ir religinių simbolių atmetimą (Lambert, 1999: 303). Šie bruožai siejami ne su religingumo mažėjimu, bet su religijos autoriteto, monopolio mažėjimu. Ypač pastebimas religijos įtakos mažėjimas vyriausybės politikos formavime, todėl modernioje visuomenėje religija atskiriama nuo valstybės politikos. Y. Lambert teigia, kad modernybėje reikia kalbėti ne apie religijos mažėjimą, bet apie jos atgimimą, kaitą, naujoves ir išskiria keletą naujų religingumo bruožų, kaip „nupasaulejimas“, pasirinkimo galimybės, individualus dvasingumas, hierarchijos nykimas, pliuralizacija, mobilumas, laisvai organizuotos grupės (Berger, Luckmann, 1995: 51-52). Galima teigti, kad mokslas sukūrė palankias sąlygas individo laisvės atsiradimui, nes mokslas pateikia empirinį mąstymo modelį, kuris turėtų turėti įtakos šiuolaikinėms religinėms nuostatomis (pragmatizmas, individualus dvasingumas). Mokslas ir technologijos prisidėjo prie ekonomikos plėtros, globalizacijos ir funkcinės diferenciacijos, todėl jis gali būti laikomas ir viena iš sekuliarizacijos priežasčių.

Prisidėdamas prie Y. Lambert, Bergeris kalba apie šių dienų religingumą ir teigia, jog pasaulis yra religingas, koks ir buvo visada, o kartais netgi religingesnis. Jis neignoruoja sekuliarizacijos proceso, tačiau taip pat akcentuoja įvairių religinių judėjimų aktyvų iškilimą bei kai kurių religijų atgimimą šiomis dienomis (Ališauskienė, 2005). P. Bergeris į religiją žvelgia kaip į simbolinį pasaulį, kuris suteikia platesnę prasmę individo kasdienio gyvenimo tikrovei. Kasdienę tikrovę jis suprato kaip pažįstamą ir kartu sąlyginį pasaulį, nes jis sukonstruotas iš simbolių, socialinės patirties, pasireiškiančios individo veikloje. P. L. Bergeris kartu su Th. Luckmannu analizuoja institutus, palaikančius prasmę. Senieji institutai, siejami su tradicine bažnyčia, palaiko nusistovėjusias realybės interpretacijas, o naujieji tarsi pradeda nuo pradžių, bet suteikia laisvę, nesuvaržo (Berger, Luckmann, 1995: 51-52), todėl žmonės buriasi į mažas grupes, kad palaikytų tam tikras prasmes, nes šiuolaikinėje visuomenėje didelėse grupėse to palaikyti nebeįmanoma. Taigi kuriasi nedidelės religinės bendruomenės: jos tampa tarsi įprasminimo vieta ir čia žmonės sugeba suprasti gyvenimo prasmes.

Dabartinei visuomenei būdinga ne vien tradicinė religija, bet ir naujo (netradicinio) religingumo apraiškos, kurių sampratą pateikia sociologas – T. Luckmanas (1996: 108-112) savo „nematomos religijos“ koncepcijoje. Tai reiškia socialinės ir religinės tikrovės diferencijavimą, ir parodo religijos daugiaspalviškumą, atskiriant religijos ir religingumo formas. Ši „nematoma religija“ nėra siejama su instituciškai įtvirtinta religija ir visuomenėje neturi jokio institucinio pagrindo.

Žmonės nuolat ieško atsakymų, į juos kamuojančius egzistencinius klausimus, tačiau šiuolaikinei visuomenei būdingas racionalus protas, mokslo tiesos. Budizmo ir dzenbudizmo išpopuliarėjimą Lietuvoje galima sieti su bažnytinės religijos vaidmens susilpnėjimu, kuomet atsiranda individualios praktikos ir religija, dvasingumas tampa žmogaus privačiu dalyku. Žmogaus savęs išreiškimas, realizavimas tapo ta „nematoma religija“, kalbant T. Luckmann terminais. Taigi T. Luckmanas (1967), nagrinėdamas religiją modernioje visuomenėje, teigia, kad „oficialusis“ religijos modelis nebesutampa su dominuojančiomis prasmų sistemomis, todėl kad naujoji religijos forma glūdi „privačioje sferoje“. Individas pats savarankiškai gali konstruoti prasmų sistemą, kadangi turi pasirinkimą. Individas pats sau apibrėžia religiją, o ne religija jį.

Panašiai kalba, Jose Casanova, remdamasi Luckmann teorija ir teigia, jog „šiuolaikiniame pasaulyje tradiciniai religijos institutai tampa nereikšmingi, nustumiami į paribius, o modernus religingumas yra siejamas ne su bažnyčia“ (Casanova, 1994: 36). Pats (dzen) budizmas kvestionuoja religijos sampratą ir paplitusius apibrėžimus, kadangi, kaip jau buvo minėta, budizmas apskritai neturi savo Dievo. Tai religija, ir praktika, ir filosofija kartu. Šiuolaikinės visuomenės iš religijos tikisi ne tiesos pateikimo, o prasmingų simbolių, atsakymų į socialinius poreikius bei problemas (Advilionienė, 2005: 121).

Y. Lambert išskiria kelis lygius, kuriuose pasireiškia religijos sekuliarizacija. Pirmasis lygmuo yra makro ir šiame lygmenyje kalbama apie valstybės religijos ryšį. Daugelyje šiuolaikinių visuomenių valstybė ir religija yra autonomiškos sritys, o socialinės teisės pirmiausia siejamos su demokratija ir žmogaus teisėmis, bet ne su religija. Taigi bažnyčia prarado autoritarinį ar monopolinį vaidmenį visuomenėje. Mezo lygmuo apima įvairias organizacijas ir čia didelę reikšmę įgauna švietimo įstaigos, kadangi socializacijos metu yra formuojamas vaikų religingumas. Tačiau švietimo įstaigose religijos situacija yra plačiai kvestionuojama. Iš dalies mokyklos remiasi religiniais autoritetais, tačiau savo programas rengia pagal nacionalinius standartus, kurie yra autonomiški. Kalbant apie kultūrą, meną, žiniasklaidą, tai šie sektoriai yra didžiąja dalimi autonomiški nuo religinių institucijų. Na, o individualiu lygmeniu, pastebima kad individas perima asmeninę atsakomybę, formuojant religingumą (Lambert, 1999: 329-330). Iš esmės religijos kaita pastebima visose gyvenimo sferose.

Vakarų visuomenėse vyrauja tendencija, jog religiniai įsitikinimai yra tarsi individo asmeninė nuomonė. M. B. McGuire teigia, jei žmogus tiki blogosiomis dvasiomis, jam tai tampa tikra ir jis tuomet atitinkamai elgiasi. „Žmonės, kurie tiki, kad blogosios dvasios sukelia ligas ir žmonės, kurie mano, jog bakterijos sukelia ligas, kartu elgiasi pagal savo žinojimą“ (McGuire, 1997: 15). Šiuo atveju, jei žmogus tiki, kad dzenbudizmas padės jam pasveikti nuo kažkokios ligos, tuomet jis atlieka

dzenbudistines praktikas. M. Ališauskienė taip pat pabrėžia, kad šiuolaikinėse visuomenėse „žmogus suvokia, kad jis atsakingas už savo gyvenimą, todėl jo orientacija tampa vidinė (arba imanentinė), o ankstesnėse visuomenėse Dievas (arba transcendencija) galėjo būti siejamas su ontologiniu nerimu, tad ir orientacija buvo transcendentinė“ (Ališauskienė, 2010: 94-95).

Taip pat M. B. McGuire (2008) kalbėdama apie šiuolaikinį ir ankstesnį religingumą išskiria keturis esminius bruožus. Visų pirma autorė pažymi, kad atsirado religinis eklekticizmas, kuris suteikia žmonėms galimybę derinti įvairias praktikas tarpusavyje. Kaip teigia M. McGuire, tradicinės praktikos tampa kultūriniais ištekliais, kuriuos kiekvienas pasirenka ir naudoja individualiai. Jie atspindi ir tradicinės krikščionių katalikybės, ir etninius paveldus ir kitus dalykus. Taigi religinis eklektizmas išreiškia tradicinio religingumo ir kitų religinių tradicijų derinimą. (McGuire, 2008: 223). Kitas dalykas – materialumas, kuris pabrėžia jausmus, susijusius su žmogaus kūnu. Tai gali būti dzenbudizme siejama su meditacija, kūno ritualu, sėdėjimo poza, kvėpavimu. Kai kuriems žmonėms tai yra labai svarbios dvasingumo praktikos, nes susiejama ne tik su gera fizine, bet ir dvasine sveikata (McGuire, 2008: 225-226). Taip pat pažymima kvapų terapija, garsai, kurie stimuliuoja žmogaus jutimus. Pragmatiškumas taip pat įvardijamas, kaip šiuolaikinio dvasingumo bruožas, nes pastebima, kad dauguma žmonių savo veiklą, elgesį grindžia praktika, t. y. jie gali pradėti melstis ar medituoti, prieš priimant svarbų sprendimą, kovojant su stresu.

Taigi McGuire teigia, kad dauguma žmonių mano, jog jeigu yra norima gauti kažkokios pagalbos iš tikėjimo, tai reikia atlikti tam tikrus veiksmus, tokius kaip pvz.: meditacija, maldos. Tai reiškia, kad religingumas ir tikėjimas yra pasitelkiamas tada, kai žmogui jo labiausiai prireikia. Jei žmonėms nepadedą kažkoks požiūris, nepasiteisinus vienam būdai yra pasirenkamas kitas būdas. Sakralumas yra tai, kas yra šventa, o profaniškumas yra tai, kas priešinga sakralumui, nėra šventa. Galima teigti, kad egzistuoja tarp ne visų grupių ir kad oficialiosios religijos turi tam tikras vietas, kurios yra laikomos šventomis, tačiau naujosiose religijos formose tas šventumas gali vyrėti ir kasdieniniame gyvenime. Sakralaus ir profaniško pasaulio, daiktų atskyrimas yra svarbus religijai bruožas, nes šios ribos padeda pamatyti tai, ką žmonės laiko šventumu, kaip jie šventumą skiria, o gal ir neskiria nuo kasdienio pasaulio (McGuire, 2008: 222-227). Todėl toks atskyrimas leidžia labiau suvokti šiuolaikinio religingumo raišką šiuolaikinėje visuomenėje.

M. Wulffas (1991) analizuodamas religingumą siūlo jį taip pat nagrinėti nubrėžiant tam tikras ribas. Galima išskirti dvi religingumo dimensijas: vertikaliąją ir horizontaliąją. Vertikaliąją ašį parodo, žmogaus santykį su transcendencija, t. y. ar jis priima religiją, ar ne. Horizontalioji ašis nurodo, kaip religija suprantama: pažodžiui ar simboliškai. Autorius išskiria 4 požiūrius į religiją, kuriuos pavadino pažodiniu tvirtinimu, pažodiniu atmetimu, supaprastinta interpretacija ir

atnaujinančia interpretacija. Taigi priklausomai nuo to, kaip žmonės priima transcendenciją, galima juos klasifikuoti.

Taigi, galima daryti skirtį tarp šiuolaikinio ir taip vadinamo bažnytinio religingumo, nors tai nereiškia, kad bažnytinis religingumas neegzistuoja šiuolaikinėje visuomenėje. Bažnytinis religingumas daugiau yra siejamas su tradiciniu tikėjimu ir religija, o šiuolaikinis gali jungti kelias religijas, jų elementus ir netgi gali apimti savitą individo religiją, kuri turi visas savo sudedamąsias dalis. Tokia religija gali tapti sunkiai pastebima, „nematoma“. Iš esmės galima sakyti, jog įvykę religiniai pokyčiai apibūdina visuomenėje padidėjusią religijos „kiekybę“, o taip pat ir žymiai sumažėjusią jos „kokybę“.

2.4. Šiuolaikinio dvasingumo raiška

Dvasingumas – sudėtingas ir daugiamatis fenomenas, tampantis skirtingų disciplinų, nevienodai traktuojančių tiek dvasingumo reikšmę žmogaus gyvenime, tiek prigimtį, esmę, turinį ir atskirus jo segmentus bei vertinimo kriterijus, tyrimo objektu. Todėl egzistuoja skirtingos dvasingumo sampratos ir apibrėžtys (Aramavičiūtė, 2010). Pavyzdžiui, psichologijoje dvasingumas aiškinamas per siekį atskleisti, kodėl ir kaip žmonės tiki ir kokios atsiranda to pasekmės (Trimakas, 1974), o edukologijoje – kaip asmens ir pasaulio bei metapasaulio santykis, grindžiamas dvasinėmis vertybėmis. Čia dvasingumas suvokiamas kaip asmens laisvė (Aramavičiūtė, 2006). Filosofijoje dvasingumas aiškinamas per materialinių ir dvasinių dalykų skirtį (Paden, 2009). Taigi priklausomai nuo situacijos dvasingumas gali būti apibrėžiamas priklausomai nuo tam tikro konteksto.

E. M. Hamberg (2009) nagrinėjo dvasingumo sampratą ir teigia, jog visai neseniai dvasingumas pradėtas naudoti, siekiant apibrėžti religingumą, kuris egzistuoja už tradicinių institucijų ribų. Tačiau pati dvasingumo sąvoka yra problemiška. Siekiant suprasti reikšmių skirtumą tarp religingumo ir dvasingumo, tyrėjai bando analizuoti, kaip pati visuomenė suvokia šias sąvokas. Zinnbauer (1997) atrado, kad abi šios sąvokos yra labai persipynusios ir supanašėjusios. Mokslininko atliktas tyrimas parodė, kad 93% žmonių laiko save dvasingais, o 78% - religingais (Hamberg, 2009: 744). Iš esmės ryškių skirtumų respondentų atsakymuose nepastebima, nes žmonės negali aiškiai savęs tapatinti su tam tikra sąvoka. Be to, respondentų atsakymų pasirinkimui gali turėti įtakos parinkti žodžiai, klausimų formuluotės ir pan.

Tačiau apskritai Zinnbauer, Pargament ir Scott (1999) pastebi, kad žmonės šiandien yra daugiau dvasingesni nei religingi ir jie save laiko daugiau dvasingais, bet ne religingais. Mažiau sutariama, kitais klausimais, pavyzdžiui, ar dvasingumas yra platesnė sąvoka nei religingumas, ir ar

jis atspindi dinamiškumą, o ne statiškumą, remiasi emocijų pagrindu, o ne įsitikinimų (Saroglou, Munoz-Garcia, 2008: 88). Dažnai dzenas įvardijamas kaip filosofija ar gyvenimo būdas. Siekiant išryškinti skirtį tarp dvasingumo ir religingumo, E. M. Hamberg nurodo, kad pats dvasingumo terminas yra siejamas su religija ir pabrėžia individo ar grupės ryšį su Dievu arba su transcendentiniu pasauliu per dvasines praktikas (malda, meditacija ir pan.). Apskritai dvasingumas išreiškia gana savarankišką asmens santykį su transcendencija ir yra nepriklausomas nuo religinės institucijos ir tradicijų. Galima sakyti, kad dvasingumas nėra tipinis religijos modelis, kuris yra susijęs su sąžiningumu ir tradicinėmis vertybėmis (Saroglou, Munoz-Garcia, 2008: 88). Taigi žmogaus asmeniniai vertybiniai pokyčiai turi įtakos ir jo dvasingumui.

Levinas ir Taylor (1992) siūlo trimatį modelį, leidžiantį suprasti ir paaiškinti religingumą ir dvasingumą. Religingumas apima organizacinį dalyvavimą pvz.: bažnyčios lankymą ir ne organizacinį dalyvavimą, tokį kaip maldas ir Biblijos studijas namuose. Dvasingumas, jų manymu, yra susijęs su subjektyviu religingumu. Čia turima omenyje individualius įsitikinimus, žinias, požiūrius ir bendrą religijos suvokimą (Neff, 2006: 450). Dvasingumas, kitaip nei religingumas, pabrėžia ryšius su kitais žmonėmis ir visuomenės dalyvavimą, todėl čia nėra tiek svarbūs santykiai su transcendentinėmis jėgomis. Šiuo atveju dzenbudizmas taip pat akcentuoja bendruomeniškumą, kadangi po praktikų žmonės susiburia kartu išgerti arbatos ir pabendrauti. Taigi toks bendravimas suburia žmones bendrai veiklai, atsiranda bendri interesai, bendras suvokimas ir palaikymas.

Egzistuoja ir kitokie požiūriai į religijos ir dvasingumo ryšį. Pavyzdžiui, E. Barker (2008) išskiria penkis požiūrius į religijos ir dvasingumo ryšį. Teigiama, kad religingumas ir dvasingumas yra sinoniminės sąvokos, tačiau tuo pačiu dvasingumas gali būti ir religijos dalis (dvasiniai baptistai). Vėl gi dvasingumas gali būti religijos esmė, kuri gali būti pasiekta tik išskirtiniais atvejais (Motina Teresė, Dalai Lama). Pati religija gali būti dvasingumo dalis arba išvis abu šie reiškiniai gali būti laikomi visiškai skirtingiems dalykams apibūdinti (Barker, 2008: 146). To pasekėjo, nėra vieno ir teisingiausio apibrėžimo, nusakančio religijos ir dvasingumo santykį, tačiau pastebima, kad vis daugiau žmonių ima save laikyti labiau dvasingais nei religingais.

Kalbėdama apie dvasingumą šiuolaikinėje visuomenėje, M. McGuire (2008) taip pat išskiria tris jo interpretacijas. Pirmoji siejama su oficialios religijos dominavimo mažėjimu ir šiuolaikinis dvasingumas suteikia didesnę dėmesį asmeniniam įsijautimui ir moralinėms vertybėms, bet neįspraudžia į apribojančius, paviršutiniškus tradicinių religijų rėmus. Kitas dalykas, šiuolaikinis dvasingumas dėl pliuralistinės visuomenės tampa asmens privačiu dalyku ir tik jis yra atsakingas už šią sritį. Trečia, dvasingumas sukuria skirtį tarp socialinių klasių, nes tarkim elito gyvenimas yra siejamas su „pažymėtu“ dvasingumu, kuris tampa patrauklus visuomenei. Ne elito – likusios

visuomenės dalies dvasingumas, siejamas su nesvarbiais prietarais, magija bei paviršutiniška religija. Taigi šios trys retorinės paradigmos visiškai skirtingai aiškina dvasingumą visuomenėje, tačiau, kaip pati autorė pripažįsta, pats dvasingumas nėra naujas fenomenas, bet tai yra naujas būdas, įtraukiantis patį žmogų į religiją ir leidžiantis jam rinktis religines praktikas bei sampratas individualiai (McGuire, 2008: 215, 218-219).

L. Giorgi (1992) dvasingumą analizuoja individualiu lygmeniu ir teigia, jog šiuolaikinėje visuomenėje religija pasitraukė į privačią sferą, todėl žmonių religinis jausmas nėra tapatinamas su bažnyčios lankymu ir įsitraukimu į jos veiklą (Giorgi, 1992: 641-642). Bažnyčios lankymas nėra esminis faktorius, parodantis žmogaus religingumą, nes šiuolaikinis religingumas yra išreiškiamas kitais būdais. Tarkim žmogus atliekantis dzenbudistines praktikas namuose gali laikyti save tokiu pat religingu, kaip ir senyvo amžiaus moteris, kuri lankosi bažnyčioje kiekvieną sekmadienį.

Religingumas ir dvasingumas tampa kiekvieno individo asmeniniu dalyku, vyksta vadinama „privatizacija“. Tačiau dzenbudizmas taip pat pabrėžia bendruomenės svarbą, bendruomeninius ryšius, palaikymą, todėl išpažįstančiajam yra svarbus buvimas su „panašiais“, pasidalinimas patirtimi, pojūčiais, bendrais interesais, sąlyginis susitapatinimas su tam tikra grupe. Įvairios Rytų religijos – filosofijos daugiau ar mažiau akcentuoja individo laisvę bei neigia fanatišką suvaržymą su religinėmis struktūromis, bet čia taip pat didžia dalimi atsakomybė yra perduodama individui. Todėl toliau tikslinga būtų aptarti kaip pasireiškia individualus religingumas šiuolaikinėje visuomenėje, nes M. Ališauskienė patvirtina, jog religingumas suprantamas kaip „besiremiantis knyga, o jam priešinamas dvasingumas, kurio autoritetu tampa individuali patirtis ir jos interpretacija“ (Ališauskienė, 2010: 94).

Taigi apibendrinant galima teigti, kad dvasingumo sampratos yra daugiamatės ir kiekvienas mokslas skirtingai jį aiškina. Jeigu religingumas apibrėžiamas kaip tikėjimas, tai dvasingumas gali būti suvoktas kaip bendras požiūris į gyvenimą, vertybes ir pan., tačiau ir pats religingumo ir dvasingumo santykis kelia klausimus. Tyrėjai nesutaria ar šie reiškiniai yra tapatūs, papildantys ar skirtingi pakaitalai. Iš esmės religingumas gali būti suprastas kaip dvasingumo forma, kai ieškome gyvenimo prasmės ir įtikime kuo nors.

2.5. Individualaus religingumo bruožai šiuolaikinėje visuomenėje

Individualusis religingumas – tai religingumas, kuris nusako žmogaus elgesį, nesusijusį su bažnytinėmis institucijomis ir yra apibrėžtas kultūros, tačiau nėra institucionizuotas, kaip bažnyčia. Jei bažnytinis religingumas yra kolektyvinis dalykas, tai individualusis religingumas – savita individo religija, kuri turi visas savo sudedamąsias dalis. Pagrindiniai bruožai: savita moralė, tikėjimas,

apeigos. Šis religingumas yra nulemtas individo mąstymo, kuris susiformavo per daugelį metų ir yra paveiktas vidinio mentaliteto (Matakaitė, 2003).

Vienas iš esminių šiuolaikinio religingumo bruožų – kiekvieno asmens individualios religinių prasmų sistemos. Šioms sąlygoms nauja yra tai, kad individualusis religingumas įgyja galimybę giliau save išreikšti, pasirinkti asmeninę kryptį, netgi tapti laisvamaniu. Todėl žmogaus pasirinkimo diapazonas gali būti nuo religingo iki areligingo (Grigas, 1998: 121).

Kitaip tariant kiekvienas individas pats konstruoja individualų religingumą, kuris nebūtinai tapatus tradicinėms religijoms. G. Davie kalba apie naujojo amžiaus dvasingumą, kuomet yra išryškunami individualūs žmonių poreikiai, o ne grupiniai. Kiekvienas individas gali laisvai pasirinkti, kuo tikėti, ir pats nusprendžia, kokiomis praktikomis tai išreikš. Viskas „plaukia“ iš individo vidinių motyvacijų, o ne išorinių (Davie, 2007: 164). Šiuo atveju individualus religingumas gali neatitikti nei vienos religijos rėmų, o būti tam tikrų religinių elementų mišinys. Tačiau anot S. Matakaitės, bendros tendencijos rodo, kad vyksta religijos privatizacija, tačiau tuo pačiu „gilėja subjektyvus požiūris į religiją ir jos tapimas privačiu individo reikalu, kuris atsiskleidžia individo kasdieniniame gyvenime“ (Matakaitė, 2003: 38). Tarkim dzenbudistas gali atlikti meditacijas ir kitas dzen praktikas, tačiau tuo pat metu gali švęsti Kalėdas, Velykas bei kitas krikščioniškas šventes. Taigi kelių priimtinių religinių praktikų rinkinys vadinamas religiniu eklekticizmu. Šis reiškinys parodo, kaip žmonės kuria individualų religingumą. M. B. McGuire (2008) teigia, jog dauguma žmonių jaučiasi laisvi, rinkdamiesi individualias praktikas, jas derindami su kitomis religijomis (McGuire, 2008: 223). Pastebima, kad žmonės yra kūrybingi savo asmeninės religijos kūrėjai.

Apskritai G. Davie pažymi, kad egzistuoja atskirtis tarp tikėjimo ir priklausymo (believing without belonging). Žmonės šiuolaikinėje visuomenėje tiki, tačiau nepriklauso jokiai bendruomenei, o religija nebūtinai turi būti išreiškiama matomomis praktikomis. Taigi nebėra tokio ryškaus socialinio solidarumo (Davie, 1990: 456-457). Pavyzdžiui, dažnai žmonės į bažnyčią eina nereguliariai, atsitiktinai ir toks elgesys daugiau siejamas su tautiškumo ar kultūros identitetu. Žmogaus individuali tapatybė persipina su kultūrine dimensija. Čia taip pat galima kalbėti apie tam tikrą vikariškumą, kai žmonės perduoda religijos funkcijas profesionalams. Žmonės aukoja pinigus bažnyčiai, o kunigai, vienuoliai palaiko visuomenės moralinius dalykus, meldžiasi už visą žmoniją. Taigi dabar žmogus turi teisę rinktis: nuo priedermės prie pasirinkimo. Anksčiau, kai žmogus gimdavo, jis būdavo socializuojamas būtent toje religijoje, o šiuolaikinėje visuomenėje žmogus renkasi ne tik religinę bendruomenę, bet ir priedermes. Taigi religinė tapatybė nebėra priskirtinas dalykas, nes žmogus pats renkasi, jam yra svarbūs jo asmeniniai poreikiai (Davie, 2007: 87, 141).

Toliau kalbant apie individualų religingumą, svarbu paminėti S. Matakaitės išskirtus kelis bruožus: betarpiškumą, aktualizaciją ir intencionalumą. Betarpiškumas suprantamas, kai individas gali pasirinkti siūlomas paslaugas, įvairius religinius požiūrius, o aktualizacija – tai tų požiūrių pritaikymas skirtinguose kontekstuose, kadangi jie kinta priklausomai nuo situacijos. Intencionalumas suvokiamas, kai individas atsirenka jam priimtinius įvairius elementus, tačiau jie nebūtinai turi apsiriboti religija (Matakaitė, 2003: 39). Taigi religija individo gali būti panaudojama kaip būdas spręsti įvairias gyvenimo problemas, klausimus ar dilemas. Pavyzdžiui, dzenbudizme meditacija gali padėti žmogui spręsti egzistencinius klausimus, padėti susivokti gyvenime, ieškoti atsakymų į iškilusias problemas. Dažnai į meditaciją pasineria tie žmonės, kurie susiduria su sunkiomis ligomis, netektimis ir kitais dideliais išgyvenimais.

Nors dzenbudizme meditacija gali būti atliekama kolektyviai, tačiau individo vidinė emocinė būseną yra virš kolektyvo (Sullivan, Wiist, Wayment, 2010: 197). Dzenbudizme meditacija gali būti tapatinama su žmogaus asmeniniu pajautimu, kai pats žmogus kontroliuoja, kaip ir kada ją atliks.

Kalbant apie religinį individualizmą svarbu paminėti ir R. Bellah, kuris teigia „kad modernioji religija nuo visų ankstesnių formų skiriasi tuo, kad „suiro dualizmas, kuris buvo visų istorinių religijų bruožas“. Nebėra griežtos „šio pasaulio“ ir kokio nors „kito pasaulio“ ribos, gamtiško ir antgamtiško lygmens <...>.“ (Wunthnow, 1996: 94). Taigi individualus pasirinkimas tampa laisvesniu, jis nėra siejamas su priklausymu naryste konkrečioje organizacijoje. Religingumas tampa individualia interpretacija, kuri yra suprantama per individualias patirtis. Tai gali būti budizmas ir kt. Tačiau tai nereiškia, kad moderni religija pakeičia tradicinę, jos gali egzistuoti toje pačioje visuomenėje. Pasak autoriaus, priklausymas religinei organizacijai neatspindi žmogaus religingumo, nes vis mažiau žmonių lankosi tradicinėse (formaliose) institucijose, tokiose kaip bažnyčia. Kiekvienas individas pats priima sprendimus ir tai apima žmonių judėjimą „kitoje“ bažnyčios pusėje (Heelas, Woodhead, 2000: 351). Kaip pavyzdį būtų galima pateikti dzenbudistus, kurie lanko bažnyčią per šventes su šeimos nariais, švenčia katališkas šventes, tačiau nėra religingi. Tai yra jų supratimas, atsirandantis, būtent, per individualias patirtis, savęs suvokimą.

Verta paanalizuoti priežastis, dėl kurių dažniausiai žmonės susidomi naujais netradiciniais judėjimais. Yra išskiriamos trys pagrindinės teorijos, kurios aiškina, dėl ko žmonės tampa religingais. Visų pirma deprivacijos teorijos religinių judėjimų atsiradimą sieja su modernių visuomenių raida ir joms būdingais procesais. Šios teorijos siekia suprasti religinių judėjimų egzistavimo sąlygas ir teigia, jog dalyvavimas netradiciniuose religiniuose judėjimuose yra tarsi atsakas į išorinį stresą ar įtampą. Anot D. Bromley ir A.D. Shupe, yra tai, jog sektų ir kultų nariai yra pasyvūs, suklaidinti žmonės, kuriems nepavyko patiems įveikti nepalankiai atsiradusios situacijos ir racionaliai pasirinkti

(Bromley, Shupe, 1981: 98). Taigi dzenbudistinės praktikos gali būti alternatyva siekiant nusiramino, atsipalaidavimo. Ypač tai aktuali problema šiuolaikinėje visuomenėje, kuri siejama su ypatingu stresu ir depresijų iškilimu.

Kita vertus socializacijos teorija teigia, jog religinės vertybės ir įgūdžiai yra internalizacijos proceso objektas, todėl socializacija tampa svarbiu procesu, kuriame perimamos ir religinės žinios. Čia svarbų vaidmenį atlieka jam reikšminga, artima aplinka. Taigi religiniai įsitikinimai, požiūriai ir veiksmai yra perimamai, tačiau kyla klausimų dėl religijų įvairovės. Religijų įvairovė kasdieniniame gyvenime, o ypač žiniasklaidoje yra labai plačiai stebima ir žmonės susiduria su naujais požiūriais bei tikėjimais. Tačiau kyla klausimas, ar individai nėra veikiami refleksijų, t. y. ar jų neveikia kiti faktoriai (Furset, Repstad, 2006: 114-117). Tarkim šiuo atveju ši teorija būtų naudinga analizuojant, kokią įtaką daro tėvai, užsiimantys dzenbudistinėmis praktikomis, savo vaikams ir kaip tai gali atsilipti jų religingumui ir dvasingumui.

Racionalaus pasirinkimo teorija labiau akcentuoja klausimą, kaip žmonės mobilizuojasi ir organizuojasi kolektyviniams veiksams. Šis modelis leidžia geriau suprasti dilemas, su kuriomis susiduria žmonės, sprendžiantys, dalyvauti ar ne, religiniuose judėjimuose. Įsitraukimas į religinius judėjimus turėtų būti vertinamas remiantis kainos ir naudos santykiu, nes dalyvavimo daugelyje netradicinių religinių judėjimų kaina dažniausia yra labai aukšta, kadangi tenka skirti papildomą laiką bei pinigus, o kartais net ir santykius su giminėmis, draugais, įpročius bei tradicijas (Furset, Repstad, 2006:117-118). Tarkim į dzenbudizmą gali įsitraukti tie asmenys, kurie tikisi iš to kažkokios naudos, jie renkasi racionaliai. Taigi ši teorija verčia suabejoti, jog žmonės įsitraukia judėjimus todėl, kad jie yra nusivylę ar apgauti.

Apibendrinant galima teigti, kad modernioje visuomenėje religija vis dažniau perkeliama į individų privatų gyvenimą, kur silpnėja institucinis religijos aspektas ir išryškėja individualusis. Tad žmogus visada turi alternatyvą pasirinkti jam priimtina tikėjimą, kuris jam leistų tobulėti kaip asmenybei, būti pilnaverčiu valstybės piliečiu ir pan. Tuo pačiu asmuo turėtų toleruoti kitas religines grupes, kartu auklėjant ateinančias kartas. Tai leis ateityje užtikrinti teisę į religijos pasirinkimo laisvę.

3. EMPIRINIO TYRIMO METODOLOGIJA

Tyrimo metodo pasirinkimo pagrindimas.

Šiame darbe buvo pasirinktas kokybinis tyrimas. Kokybinis tyrimas siekia ne patvirtinti esamas tendencijas, požiūrius, bet siekia atskleisti naujus probleminius klausimus, funkcijas ar ypatumus apie tyrinėjamą reiškinį: „Kokybinių tyrimų skiriamųjų bruožų analizė, atlikta remiantis įvairiais šaltiniais, leidžia jį apibūdinti kaip sistemingą, nestruktūrizuotą atvejo ar individų grupės, situacijos ar įvykio tyrimą natūralioje aplinkoje, siekiant suprasti tiriamuosius reiškinius bei pateikti interpretacinį, holistinį jų paaiškinimą“ (Kardelis, 2007: 237). Kokybinis tyrimas suteikia galimybę giliau ir plačiau susipažinti su tiriamąja problema, nes jis geriausiai atskleidžia individualias žmonių mintis, mąstymą, o šiuo tiriamu atveju ir individualų religingumo ir dvasingumo supratimą.

Tokio tipo tyrimas leidžia atskleisti kaip individas jaučiasi patekęs į vienokią ar kitokią gyvenimo situaciją, ką jis išgyvena, kaip jaučiasi, kokius sprendimus yra linkęs priimti. Kokybiniame tyrime rezultatai išreiškiami faktiniais informantų pasisakymais bei jų interpretacija, kas skaitytojui suteikia nagrinėjamos temos autentiškumo pojūtį. Kokybinio tyrimo rezultatai gaunami žodžių ir vaizdinių pavidalu, o ne skaitine išraiška, kaip kad kiekybiniame tyrime. Be to, yra labai svarbu sužinoti, išsiaiškinti tas reikšmes, prasmes, motyvus ir emocijas, kurias suteikia patys informantai, o tai leidžia įžvelgti jų subjektyvias patirtis, išgyvenimus, bei požiūrius. Taigi yra svarbus pats tyrimo procesas, o visa tai padaryti galima tik pasitelkus kokybinį empirinį tyrimą. Šiuo tyrimu nesiekta patvirtinti nusistovėjusias tendencijas, bet atrasti naujas, kritines įžvalgas, susijusias su dzenbudistų religingumu šiuolaikinėje Lietuvos visuomenėje.

Šio metodo privalumas, kad yra tiesioginis priėjimas prie informacijos šaltinio, kuris leidžia praplėsti, pagilinti, patikslinti gaunamą informaciją.

Tyrimo metodų pristatymas.

Tyrimo metu buvo taikytas pusiau struktūruoto interviu metodas. Tai toks interviu tipas, kuris nereikalauja itin griežtos klausimų struktūros ar formuluočių, iš anksto numatomi tik būtini klausimai. Šiuo tyrimu siekiama indentifikuoti žmogaus patirčių esmę, atsižvelgiant į fenomeną, kaip jį apibrėžia informantai. Todėl svarbu yra išsiaiškinti aplinkybes, jausmus, pergyvenimus, gyvenimo būdo aplinkybes bei jų specifiškumą informantų gyvenime.

Kokybiniai interviu padeda atskleisti socialinį pasaulį, kuriame gyvena informantai, leidžia giliau išanalizuoti tiriamą reiškinį (Kardelis, 2007). Tai priemonė gauti informaciją tiesioginiu būdu

pokalbio metu, o toks bendravimas leidžia atskleisti kokios yra individo vertybės ir jo požiūris. „Tai yra labai geras priartėjimo prie žmonių suvokimo, reikšmių, situacijų apibrėžimo ir realybės konstravimo (aiškinimo) būdas” (Tidikis, 2003:456). Taigi interviu leido patiems žmonėms, savais žodžiais paaiškinti kaip jie supranta religingumą, dvasingumą, pačią religiją ir tai, kokią vietą jų gyvenime ir apskritai visuomenėje ji užima.

Kitas metodas, kuris buvo pasirinktas-dalyvaujantis stebėjimas. Dalyvaujantis stebėjimas buvo atliktas 2013 m. vasario 10 d ir balandžio 24 d. (žr. Priedas 3). Dalyvaujamojo stebėjimo metodo pasirinkimą lėmė apibrėžta darbo problema, kadangi tai yra toks duomenų rinkimo metodas, kuris padeda tyrėjui surinkti pirminius duomenis, reikalingus siekiant susipažinti su tiriamomis grupėmis, jų vykdoma veikla, mokymo bei praktikų ypatumais.

Kaip teigia Rupšienė, dalyvaujamo stebėjimo metu surinkti duomenys padeda tyrėjui suvokti sąveikos įvairovę, pastebėti tai, apie ką informantai nekalba, taip pat leidžia susidaryti visapusišką vaizdą apie tiriamą problemą (Rupšienė, 2007: 109). Šis metodas buvo pasirinktas dar ir todėl, kad norėta pažinti fizinę tiriamų organizacijų aplinką, erdvę, geriau suprasti tiriamųjų, t.y bendruomenės narių tarpusavio santykius, jų elgseną, ištirti jų verbalinę ir neverbalinę komunikaciją. Stebėjimų metu buvo atliktas dalyvio kaip stebėtojo vaidmuo, taip pat dalyvavimas visiškai įsitraukiant. Toks būdas pasirinktas todėl, kad informantai prašė, kad tyrėjas dalyvautų (medituotų šiuo atveju). Kadangi tai yra būtina pas juos atėjus į bendruomenę, nes kitu atveju, tai gali blaškyti meditacijos metu.

Tiriamųjų pasirinkimo ir atrankos metodo pristatymas

Tyrimas „Dzenbudizmo bendruomenės narių religingumo bruožai” vyko 2013 m. vasario 10 d. - balandžio 9 d. dzenbudistų bendruomenėje Kaune. Ten buvo atlikti trys stebėjimai ir penki interviu, kiti interviu vyko kavinėse. Dėl susitikimo laiko su informantais buvo derinama iš anksto, leidžiant jiems pasirinkti patogų laiką ir vietą. Interviu vyko su 12 bendruomenės narių (5 moterys ir 7 vyrai), vieno interviu trukmė svyravo maždaug nuo 40 iki 1 val. 30 minučių. Ilgesni interviu leido plačiau ir išsamiau sužinoti apie dzenbudistų patirtis, individualaus religingumo ir dvasingumo aspektus. Pasirinkta analizuoti 11 interviu, todėl kad tiek žmonių sutiko dalyvauti tyrime. Tačiau tiek pakako, kad tyrime atsiskleistų supratimas apie dzenbudizmo bendruomenėje vyraujančias religingumo formas, individualų informantų religingumo ir dvasingumo supratimą. Visi informantai buvo atrinkti taikant tikslinės grupės formavimo bei sniego gniužtės principus (Kardelis, 2007: 325-326). Pirmi informantai buvo pasirinkti ir atrinkti taikant netikimybinės atrankos „sniego gniužtės” metodą, kuomet vienas asmuo nurodė kito potencialaus informanto, turinčio noro bendrauti ir galinčio suteikti svarbios bei naudingos informacijos tyrimui, kontaktinius duomenis. Informantai buvo

atrinkti, neteikiant reikšmės jų amžiui, išsilavinimui ar kitoms socialinėms charakteristikoms (žr. Priedas 1). Pagrindinis kriterijus buvo, tas kad jie atliktų dzenbudizmo praktikas. Taigi visi apklausti informantai yra Kauno dzenbudizmo bendruomenės nariai.

Tyrimo etika ir problemos

Prieš interviu informantai buvo supažindinami su tyrimo tikslu ir problema ir kur ir kaip bus panaudoti gauti duomenys. Taip pat informantų buvo atsiklausta dėl diktofono naudojimo. Visi, išskyrus vieną, sutiko. Informantas nenorėjo, kad būtų pateiktas pilnas jo interviu transkriptas, tačiau analizėje leido naudoti tam tikras jo citatas. Informantų vardai pakeisti, siekiant išsaugoti konfidencialumą.

Tyrimo instrumento pristatymas

Interviu sudarė penki klausimų blokai: atėjimas į dzenbudizmą; dzenbudizmo praktikos; informant santykis su krikščionyste; religingumo/dvasingumo aspektai; ir sociodemografiniai klausimai (žr. Priedas 2). Iššifruoti interviu duomenys buvo sisteminami, struktūruojami ir analizuojami pagal pagrindines temas. Šie empiriniai duomenys panaudoti dzenbudistų Lietuvos visuomenėje religingumo ir dvasingumo aspektų analizei.

Tyrimo duomenų analizės procedūrų aprašymas

Interviu duomenys buvo fiksuojami juos įrašant į diktafoną, todėl vėliau gauta informacija buvo transkribuota.

Taip pat dalyvaujamo stebėjimo, kuris vyko dzenbudistų bendruomenėje, duomenys buvo fiksuojami užrašų knygelėje, kur buvo pasižymimos aplinkos detalės, vieta, laikas, veikėjai, objektai. Taip pat buvo užsirašoma asmeninė tyrėjo refleksija, mintys, pastebėjimai, nuotaikos ir vertinimai (Kuznecovienė et.al. 2008: 103-104). Iššifruoti interviu ir dalyvaujamo stebėjimo duomenys buvo sisteminami, struktūruojami ir analizuojami pagal pagrindines temas.

Šie empiriniai duomenys panaudoti dzenbudizmo bendruomenės narių religingumo bruožų analizei. Taigi transkribavimo procesas leido chronologiškai gautus, interviu metu, duomenis iš garso įrašo perkelti į rašytinį tekstą. Tokiu būdu palengvinant toliau sekantį duomenų kodavimą ir galiausiai duomenų analizę.

Tuomet sekė duomenų perskaitymas. Buvo atliktas duomenų kodavimas, kurio metu empirinė medžiaga buvo skaidoma išskirtomis kategorijomis (kodais), abiem metodais surinktuose duomenyse ieškota bendrų panašumų, unikalių atvejų ir kitos naudingos informacijos. Galiausiai sekė tyrimo

duomenų interpretavimo, apibendrinimo, ir vertinimo procedūros, kurių metu empiriniai tyrimo duomenys remiantis pasirinktomis teorinėmis perspektyvomis ir subjektyviais pastebėjimais buvo reflektuojami ir interpretuojami, apibendrinami siekiant atskleisti dzenbudistų patirtis, religingumo ir dvasingumo aspektus. Paskutinis kokybinės duomenų analizės komponentas- išvadų formulavimas ir tikrinimas (Luobikienė, 2010: 113-114).

4. DZENBUDIZMO TIKĖJIMAI IR PRAKTIKOS

Dzenbudizmas yra viena budizmo filosofijos – religijos atšakų, kuria Vakarų visuomenėse pradėta domėtis XX amžiuje. Nuo to laiko šios Rytų filosofijos – gyvenimo būdo idėjos pradėjo greitai skleistis Vakaruose: ne tik JAV, bet ir daugelyje Vakarų Europos visuomenių. Daugelis teoretikų teigia, kad Vakaruose egzistuojantis (dzen) budizmas yra kiek pakitęs ir prisitaikęs prie Vakarų visuomenės narių poreikių. Taigi, kaip rodo tyrimo duomenys, Rytų dzenbudizmas bei jo praktikos, eiga yra pritaikyta „vakarietiškam“ mąstymui ir gyvenimo būdai. Šios praktikos yra pritaikytos prie šiuolaikinio gyvenimo būdo, kasdieninės aplinkos, nėra disciplinuotos, griežtos struktūros. Yra laisvas ir mažai disciplinuotas pasirinkimas praktikuojant.

„<...> dzeno mokymas man toks šiuolaikiškas, net moderniu galiu jį pavadinti. Vakariečiai filosofiją prisitaikė, yra pakankamai tokio laisvumo, nors disciplina yra, bet niekas nesako kad tai reikia daryti, ten gal kokiam vienuolyne gal viskas griežčiau, o čia tai ne. Vakariečiai, kurie praktikuoja, jie nesako kad turi būtinai tą ar aną daryti, yra toks laisvas pasirinkimas.“ (Lilė)

„Čia tarkim, kad ir vienuoliška praktika padaryta vat vakariečiams. Korėjoj pasauliečiai kitaip praktikuoja. Jie ateina kaip į bažnyčią pasimelsti, jų malda yra atsilenkimai, giedojimai daugiau, jie nemedituoja ir aišku ten pas juos yra tas aukojimas, bet tai nu irgi yra budizmo praktikos dalis, ta davimo praktika.“ (Daiva)

Žmonės susidomi dzenbudizmu, nes jis tampa „mada“, populiarus dalykas, kuris įvairiuose diskursuose pristatomas kaip įdomi patirtis, filosofija. Didėjantį žmonių, susidomėjusių dzenbudizmu, skaičių galima aiškinti tuo, kad šiuolaikinis žmogus vis kažko ieško, siekia patenkinti įvairiausių savo poreikius, turi galimybę rinktis religiją, tikėjimą: jis gali kvestionuoti vienas religijas, priimti kitas: „Dabar mes priimame asmeninio polinkio laisvę“ (Bruce, 2002: 86). Žmonės ateina į praktikas, ieškodami naujų potyrių, atsakymų į įvairius klausimus, smalsaudami ar tiesiog ieškodami kažko naujo, nepatirto. Tačiau daugelis jų netampa nuolatiniais bendruomenės nariais, nes neįsigilindami į dzenbudizmo esmę, neranda ko nori, arba tiesiog dzenbudizmo idėjos jiems pasirodo nepriimtinos, galbūt netenkina jų lūkesčių.

„Iš tų penkiasdešimt ateina viens du, kartais pasiseka – septyni. Pasiklauso ir vėl išeina. Į praktiką ateina iš kokio šimto, dviejų šimtų – vienas. Tik ateina, bet dar nepasilieka. Ir iš tūkstančio, iš dešimt tūkstančių pasilieka vienas. Čia labai rimti tokie dalykai. Tai koksai mažas procentas, žmogus, kuris klausia: kas aš esu?“ (Mantas)

„<...> daug ateina, bet ilgai neužsilaiko, nes drugelių nėra čia. Už tai, kaip matot, žmonių čia nėra daug (juokiasi). Jeigu mes sakytume, čia į rojų pateksi, tai čia būtų minios. Iš tikrųjų ne - kas ateina kažkokių romantinių idėjų vedami. Tipiškas motyvas atėjimo yra, kad „aš nusipirkau mašiną naują, buvo gerai, bet jau nelabai, supratau, kad tai man neatneša laimės.“. Ir tada mąsto, kad va čia kažką gaus, nes ten gavau, gavau, gavau - nieko gero, o čia kažką tikrai gausiu. Ir negauna nieko, išeina, nes čia nieko neduoda. Mes nieko neturim, ką duoti (juokiasi). Tai dėl to, Dzenas niekadosis nebus masinis dalykas.“ (Gediminas)

Kita vertus, kaip rodo tyrimo duomenys, informantai atskleidžia labai įvairias priežastis, dėl ko atrado dzenbudizmą: dėl sveikatos problemų, dėl priklausomybių (narkotikų, alkoholio), įdomumo, vidinio poreikio patenkinimo, atsakymų į transcendentinius klausimus, bei dėl kažko naujo ieškojimo savo gyvenimuose. Išgyvenantys savotišką savęs ieškojimo dilemą, bando rasti gyvenimo prasmę. Tačiau yra ir tokių, kurie dzenbudizmą pradėjo praktikuoti visiškai atsitiktinai, neplanuotai, be išankstinių lūkesčių bei nusistatymų. Didėjantis gyvenimo tempas, nesugebėjimas tradicinės bažnyčios greitai ir efektyviai prisitaikyti prie naujų socialinių pokyčių įtakoja tai, kad individas norėdamas patenkinti savo dvasinius poreikius, ieško kitokių būdų kaip tai atlikti. Taigi kiekvienas žmogus pasirenka pagal savo individualius lūkesčius. Tačiau dauguma akcentuoja vidinio poreikio patenkinimą, harmonijos gyvenime atradimą. Galima teigti, kad tai tampa bene pagrindiniai poreikiai šiuolaikinio individo gyvenime.

„Aš budizmo nepasirinkau, kažkada kai buvau jaunas apie 18 metų, jaučiau labai tą pojūtį, kad yra kažkas ne taip, kaip yra aplinkui.<...> kažkas yra blogai, ir kiekvienas mes jaučiame tą neatitikimą to vidinio kažkokio.“ (Linas)

„Tai žmonės yra su įvairiom patirtim būtent <...>, bet iš tikrųjų tokių kaip budistai vadina sunkią karmą narkomanai ir tai, iš tikrųjų, žmonės, galvoju išsigydė priklausomybes, per tokį labai intuityvų kelią.“ (Rima).

Nors domėjimasis Rytų mokymais, religijomis didėja, tačiau dzenbudizmas nėra masinis dalykas. Dzen bendruomenė nėra didelė. Apskritai, budizmas ar dzenbudizmas Lietuvos visuomenėje yra labai mažai matomas, yra pavieniai žmonės, kurie individualiai tiki, atlieka meditacijas ir kitas praktikas. Kaip rodo tyrimo duomenys, dzenbudizmą praktikuoja brandžios asmenybės, kurios žino ko nori gyvenime. Tai žmonės su labai įvairiomis patirtimis, išgyvenimais, ieškančios klausimų apie save, savo būtį. Pagaliau galima pastebėti, kad kone kiekvienas žmogus pasaulyje trokšta surasti

gyvenimo prasmę, rasti atsakymus į rūpimus klausimus. Pagrindinis informantų klausimas, kuris jiems yra svarbus, sužinoti „kas aš esu“?

Daugeliu atvejų, kaip rodo tyrimo duomenys, dzenbudizmo atradimas siejamas su draugais, literatūros bei spaudos šaltiniais. Formuojasi greita informacijos sklaida ir vartotojiškumo kultūra, kas taipogi skatina domėtis įvairiomis religijomis ir mokymais. Žmonės dažniausiai apie tai sužino iš laikraščiuose esančių skelbimų, kuriuose yra aprašytos dzenbudizmo bendruomenės: kur jas galima rasti, kokios vyksta paskaitos, seminarai, dažnas pasidomi ir kokie mokytojai atvažiuoja. Taip pat nemaža dalis žmonių ateina į praktikas per draugus ar pažįstamus, kurių didžioji dalis yra įtraukiama į budizmo praktikas. Tai rodo, kad didelės įtakos turi aplinkiniai žmonės bei socialinė aplinka, kurie lemia įsitraukimą į tam tikrus mokymus, religijas ar filosofijas.

„Aš budizmą atradau per žmonos draugę, ji papasakojo, sudomino mane, tai ir pabandžiau ateiti“ (Saulius).

„Radau žurnale „Krepšinis“. Ten Čikagos Bulls treneris buvo Filas Džeksonas, jį praktikavo ir taikė komandos treniravimui, tada labia susidomėjau. Paskui susiradau laikraštyje skelbimą, kad vyksta dzenbudizmo paskaitos, o po to ir praktikos, pabandžiau ir patiko“ (Donatas)

„Aš pradėjau domėtis, savaimė atsirado žmonių, kurie tuo užsiėmė, taip mane įtraukė“ (Lilė)

Labai svarbu akcentuoti, ką tiriamieji suranda dzenbudizme ir kokius poreikius ši filosofija - gyvenimo būdas patenkina: galima išskirti dvejopą naudą: praktinę ir racionalią - realistinę. Praktinė nauda siejama su kasdienio gyvenimo situacijomis, kurios reikalauja „šalto“ proto, refleksyvaus, kritiško mąstymo, streso ir emocijų valdymo.

„<...> tas gyvenimas praktikuojant keičiasi, tiek keičiasi suvokimas apie reiškinius, keičiasi emocijos. Tiesiog net ir praktiškai tai yra labai naudinga. Nu, ta prasme, jeigu kas nors tave sunervina, tai tu susinervini, viskas tvarkoj, bet tau svarbiausia nelikti susinervinusių nuolatos, aš, pavyzdžiui, apsisuku ir aš toliau galiu darbus dirbt nesusinervinęs. Tiesiog labai aiški praktinė nauda (nusišypso). Tai va tą ir atradau. Tiesiog praktinę naudą ir tą sugebėjimą gyventi čia ir dabar, ir realiu laiku, realioj situacijoj ir viską vertint realiai.“ (Donatas)

Racionali - realistinė nauda apibūdinama kaip kritika katalikiškam tikėjimui, t.y. informantai pabrėžia „realios“ realybės, tiesioginės patirties, tikrumo, „švaraus“ proto svarbą ir kvestionuoja, bet kokį spekuliaciją, netikrumą, misticismą, fantastiką ar antgamtinius dalykus, dvasines būtybes. Nėra

jokių idėjų ir pažadų, viskas yra tikra. Taigi racionalumas tampa svarbiau nei transcendentiniai dalykai, kurių žmogus negali suvokti.

„Mane sudomino jis tuo, kad nėra jokių idėjų, ir kad nieko nežadėjo - jokių idėjų ir jokių pažadų. Praktiškai, iš pat pradžių pasakyta - nieko čia negausi. Ir tai man pasirodo sąžininga, iš tikrųjų, nes kur sako kad ką nors gausi, yra sąžatos, iš esmės. O mane Dzenas užkabino tuo, kad pasirodė tikra, nes kai man buvo tie karščiavimai ir ligoninėje gulėjau, vėžio ten ieškojo, tai tada ir nėra labai laiko visokiom ten nesąmonėm. Ir tada žiūri, kas tikra. Tikra - tai ne tos statulėlės, ne šitie padainavimai.“ (Gediminas)

Toliau kalbant apie naudą ir atradimus svarbu paminėti, kad ta praktinė ir racionali nauda, kuri yra atrandama dzenbudizme, padeda kasdieniniame gyvenime, viskas yra pernešama į kasdienę buitį, į santykius su žmonėmis, į bendravimą, į savęs suvokimą. Kas labiausiai žavi informantus, kad čia nėra idėjų, nėra kažkokių nuomonės piršimo, idėjų primetimo ir garbinimo, kas daugeliui informantų asocijuojasi su bažnyčia, su krikščioniškąja tradicija.

„Čia nėra jokių idėjų, nėra kažkokių garbinimų ir nuomonių piršimo, nėra religinio fanatizmo, kaip organizuotoje religijoje, kaip krikščionybėje“. (Saulius)

„<...> kad jokia idėja, o kasdienis gyvenimas... (Rima)

Įdomu tai, kad daugelis atranda tam tikras teigiamas savybes: grubumas, lankstumas, konkretumas, paprastumas, nesiskaitymas su žodžiais, kurių paprastai žmonės neranda tradicinėje religijoje. Kaip rodo tyrimo duomenys, dzenbudistams nerūpi materialiniai ištekliai, kadangi jie nesuteikia gyvenimui prasmės. Gyvenimas atsidavus vien kūniškiems poreikiams tenkinti, reiškia tai, kad žmogus nemato savo gyvenimo prasmės ir negali būti visapusiškai laimingas, nes nemato to, kas svarbiausia. Juk tiesą, laimę, gėrį, gerus dalykus, tokius kaip ramybė, švarus, aiškus, susikoncentravęs protas, pozityvumas, atveria akis atjautai ir supančiai aplinkai. Čia viskas tikra ir nėra jokio misticizmo. Nematerialu ir neapčiuopiama. Visa tai suteikia vidinės ramybės, leidžia suvokti save ir pamąstyti, kad yra aukštų ir neaprepiamai didelių dalykų.

„Ir va man čia patiko tas grubumas, paprastumas, va patiko man čia tas labai konkretumas, man patiko toks nesiskaitymas ten per daug su žodžiais tų mokytojų pas mus, laimė, turbūt pirmiausia patraukė kažkokie išoriniai dalykai, bet aišku visada po tais išoriniais dalykais yra kažkas tokio, kas jau išeina už kažkokių objektyvių dalykų“. Svarbiausia ne materialiniai dalykai. (Irma)

Remiantis tyrimo duomenimis, galima teigti, kad daugelio žmonių, praktikuojančių dzenbudizmą, gyvenimas, mąstymas, pasikeitė. Pagerėjo santykiai su aplinkiniais žmonėmis, atsirado šiltesnis bendravimas su artimaisiais. Pasikeitė suvokimas apie įvairius gyvenimo reiškinius. Mąstymas tapo konkretesnis, kuris padeda save subalansuoti ir surasti savo centrą.

Apibendrinant, galima teigti, kad informantai atskleidė labai įvairias priežastis, dėl ko atrado dzenbudizmą. Daugelis, tai siejo su sunkiomis savo gyvenimo akimirkomis, kasdieniais rūpesčiais.

Remiantis tyrimo duomenimis, galima išvelgti tendenciją, kad dauguma žmonių mano, jog jeigu yra norima gauti kažkokios pagalbos iš tikėjimo, tai reikia atlikti tam tikrus veiksmus, tokius kaip pvz.: meditacija, maldos. Tai reiškia, kad religingumas ir tikėjimas yra pasitelkiamas tada, kai žmogui jo labiausiai prireikia. (McGuire, 2008: 222-227). Tai dažniausiai būna, susiduriant su sunkumais gyvenime. Pasak informantų, tai sveikatos problemos, įvairios priklausomybės (narkotikų, alkoholio), vidiniai išgyvenimai, netektys. Kitas labai svarbus akcentas, kuris išryškėja tyrimo metu, tai „vidinis aš“, jo tobulinimas, harmonijos gyvenime atradimas, naujų potyrių ieškojimas. Taigi, anot Advilionienės (2005) individas siekia ne tiesos pateikimo, bet prasmingų simbolių, atsako į problemas ir kitus socialinius poreikius. Taigi kiekvienas žmogus pasirenka pagal savo individualius lūkesčius.

Tyrimo duomenys rodo, kad yra išskiriama praktinė ir racionali nauda, kuri pasireiškia kasdiniame informantų gyvenime, kuomet racionalumas tampa svarbiau nei transcendentiniai dalykai, kurių žmogus negali suvokti. Taigi išskiriamos tokios savybės, kaip lankstumas, konkretumas, paprastumas, grubumas. Kaip rodo tyrimo duomenys, dzenbudistams nerūpi materialiniai ištekliai, kadangi jie nesuteikia gyvenimui prasmės, vidinės ramybės. Tokį žmonių poreikį domėtis dzenbudizmu galima aiškinti tuo, kad šiuolaikinis žmogus vis kažko ieško, siekia patenkinti įvairiausius savo poreikius, turi galimybę rinktis religiją, tikėjimą: jis gali kvestionuoti vienas religijas, priimti kitas.

4.1. Artimųjų požiūris į dzenbudizmą

Kalbant apie dzenbudizmą reiktų paminėti religinę toleranciją šiam tikėjimui. Bendriausiu atveju religinė tolerancija – tai tikėjimo laisvės pripažinimas visas religijas išpažįstantiems žmonėms, o tikėjimo laisvė reiškia teisę tikėti, garbinti, liudyti, jungtis į religines bendruomenes ir nevaržomai išreikšti (praktikuoti) savo religinius įsitikinimus taip pat ir teisę pakeisti savo tikėjimą ar religiją. Tačiau deja, mūsų visuomenėje pernelyg tradicinis religingumas riboja asmenybės galimybes. Daugeliu atvejų, individualus religingumas suvokiamas kaip tam tikras nukrypimas nuo „normų“,

kadangi Lietuvoje vyrauja tradicinis krikščioniškasis religijos monopolis, tai daugelis gan skeptiškai žiūri į kitus religinius judėjimus, bendruomenes ir net laiko tai sektomis. Ne išimtis ir dzenbudizmas.

Kaip rodo tyrimo duomenys, šeimos nariai ar draugai labai skeptiškai ir gan neigiamai vertina dzenbudizmą. Dalis praktikuojančių dzeną „nesiskelbia” kokiai religinei bendruomenei ar tikėjimui priklauso. Iš čia kyla klausimas, kodėl kai kurie žmonės nenori pripažinti, koks yra jų religinis ar dvasinis pasaulis? Taip yra dėl keleto priežasčių: pirma - kritinis mąstymas dzenbudizmo atžvilgiu. Antra – nesusipažinimas su šia disciplina, neturėjimas pakankamai informacijos, kad padarytų apibendrinimus. Tokia situacija kartais suproblemina dzenbudizmą. Dėl informacijos trūkumo informantai tampa nesuprasti, todėl ir „neafišuoja” to viešai.

„žmona pavyzdžiui, labai skeptiškai ir artimieji labai skeptiškai žiūrėjo ilgai, kai pradėjau visa tai. Galų gale aš pats labai skeptiškai žiūrėjau į tai. Aš kai atėjau į pirmą praktiką, tai... aš nežinau, kaip Jūs šiandieną jautėtės...<...> bet prie bažnyčios aš įpratęs, o čia ateini - kažkokia sekta - neseakta, kažkas nepažįstamo. Man buvo labai didžiulis pasipriešinimas.“ (Gediminas)

„Tėvam aš neaiškinu, kad ten praktikuoju, vėl gi, aš prieš sakydama pagalvoju koks žmogus. Yra draugų, draugų, pakankamai nutolę nuo to, ir jie turi ne negatyvią nuomonę, bet yra su tuo nesusipažinę. Jie turi labai iškreiptą vaizdą, ir kai jie susipažįsta su ta filosofija, teorija, kardinaliai pasikeičia, <...> Yra ir tarp mano artimų draugų, kurios nesupranta to, jos katalikės“ (Lilė)

Taigi galima pastebėti, kad net pačių informantų nuomonė apie dzenbudizmą pradžioje ne visada buvo teigiama, kai kuriais atvejais būna ir pasipriešinimas, jaučiamas neužtikrintumas, skepticizmas. Daugelis jų net buvo suabejoja ar teisingai elgiasi, ar jų pasirinkimas yra geras. Tačiau praėjus tam tikram laiko tarpui, susivokus savo mintyse, jie teigiamai pradėjo žiūrėti į Rytų mokymus.

„<...>buvo etapas kai aš svarsčiau galimybę iš šitos bendruomenės išeiti, nes man atrodė visko per daug, man atrodė tie visi ritualai, kodėl aš juos turiu daryti. Man buvo iškilęs klausimas, ar aš apskritai nedarau blogai, kad aš šitus religinius ritualus darau, bet po to viskas vėl pradėjo grįžti į savas vėžes, ir aš nematau jokių konfliktų dėl šitų dalykų.“ (Irma)

Kita vertus, remiantis tyrimo duomenimis, laikui bėgant, šeimos nariai pradeda susipažinti su dzenbudizmu, tampa lankstesni arba iš vis susidaro neutralią nuomonę šiuo klausimu. Yra tokių, kurie nesuteikia labai didelės reikšmės, jei jų šeimos narys praktikuoja kažkokią religiją, ar priklauso dvasinei, ar religinei bendruomenei. Čia išyškėja liberalus požiūris į religinio gyvenimo pasirinkimo laisvę.

„Broliai - dzin. Tėvui - dzin. Motinai - nesąmonė (juokiasi). O draugai tai, jiems įdomu. Vieni sako: o čia kietai, čia jėga. O kiti tai... nu taip... Bet, ta prasme, nėra kažkokių neigiamų, tai liberalesnis požiūris yra. Bet ir iš šeimos kažkaip... Aš nesu ten kažkoks kitoks, kitaip aš nemąstau, ta prasme, su ateiviais nebendrauju. Ar aš eisiu televizorių žiūrėt, ar aš eisiu sėdėt (medituot aut.past.), tai jokio skirtumo nėra.“ (Donatas)

Apibendrinant tyrimo rezultatus galima konstatuoti, kad ištis dauguma informantų artimųjų ir draugų yra mažai susipažinę su dzenbudizmu ir kitais netradiciniais religiniais judėjimais. Todėl, kad didžioji dalis išpažįsta krikščionišką tikėjimą. Jiems yra būdingas bažnytinis religingumas. Anot Donahue (1985), yra svarbūs tokie socialiniai religinio elgesio aspektai, kaip lankymasis bažnyčios pamaldose, dalyvavimas bažnyčios veikloje, maldos praktikavimas, kurie ir yra būdingi informantų artimiesiems. Todėl dauguma informantų skeptiškai žiūri į dzenbudizmo praktikavimą, kuris yra suvokiamas kaip tam tikras nukrypimas nuo „normų“, kadangi Lietuvoje vyrauja tradicinis krikščioniškasis religijos monopolis, tai pasipriešinimas najai atsirandančioms religijoms, sukelia įvairių problemų, susijusių su tikėjimo laisve. Todėl daugelis informantų „nesiskelbia“ kad praktikuoja dzenbudizmą. Tačiau su laiku artimieji pradeda susipažinti su dzenbudizmu arba susidaro neutralią nuomonę, jų požiūris kinta.

4.2. Dzenbudizmo santykis su krikščionybe

Šiuolaikinės visuomenės individai pradeda neigti ir prieštarauti įvairiems aspektams, kurie yra racionaliai nepagrįsti, aiškinantiems patį gyvenimą ir supantį pasaulį: „...šiuolaikinio žmogaus, ieškančio greito efekto ir patrauklaus, neretai racionaliai ir moksliskai pagrįsto atsakymo į rūpimus klausimus, jau netenkina teologinis pasaulio ir jame vykstančių reiškinių aiškinimas“ (Advilonienė, 2005/2: 124). Taigi dzenbudizmas nepateikia mistinių, antgamtinių idėjų, kurias pateikia katalikybė, kad egzistuoja Dievas, dangus, pragaras. Šios sąvokos vertinamos kaip išreiškiančios netikrumą ir „spekuliatyvumą“. Žmonės pabrėžia „vidinį aš“ ir jo tobulinimą, akcentuoja žmogiškojo potencialo tobulinimą.

„Budizmą laikau kaip gyvenimo būdą, čia nėra religijos, čia net yra pasakoma, kad nėra Dievo. Taiėjimas į save ir ieškojimas atsakymų savyje, savo proto suvaldymas, kad ramiai būtum.“ (Laima)

„Už tai ir sakau, man Dzenas tuo ir patinka, kad nėra spekuliuojama kažkokiom sąvokom. O tiesioginė patirtis, tiesiogiai. <...> Dogmų laikytis yra sunku, sunku laikytis tuo, kuo netiki. Aš labai

stengiuosi žiūrėti, kas yra absoliučiai aišku, kas yra aišku, tas yra aišku. Kas yra neaišku, aš negaliu sakyti, kad aš pripažįstu. Pavyzdžiui dogma, kad kūnai keliasi iš numirusiųjų ir ten kažkur patekinės į dangų, man atrodo skysta pasaka.“ (Gediminas)

Remiantis tyrimo duomenimis, dzenbudizmas nelaikomas religija. Tačiau dažnai įvardijamas kaip filosofija, gyvenimo būdas, dvasinis mokymas. Nors daugelis mini, kad čia priklauso nuo kiekvieno žmogaus asmeniškai: vienas gali laikyti gyvenimo būdu ar dvasiniu mokymu, kitam dzenbudizmas gali būti religija. Tačiau kaip teigia Luckmanas (1967), nagrinėdamas religiją modernioje visuomenėje, „oficialusis“ religijos modelis nebesutampa su dominuojančiomis prasmų sistemomis, todėl kad naujoji religijos forma glūdi „privačioje sferoje“. Individas pats savarankiškai gali konstruoti prasmų sistemą, kadangi turi pasirinkimą. Individas pats sau apibrėžia religiją, o ne religija jį.

*„<...> dzenbudizmas tai yra kasdieninis gyvenimas, „minute by minute“ ir viskas.“ (Donatas)
„Dzenbudizmas- tai dvasinis mokymas, Rytų filosofija“ (Lilė)*

Taigi dzenbudizmo mokymas pretenduoja į tą pačią erdvę, ir paaiškina tuos pačius bendrus dalykus, kuriuos turėtų paaiškinti tradicinė religija. Pasak informantų, yra panašumų tarp dzenbudizmo ir krikščionybės. Pagrindinis panašumas yra siejamas su tikėjimo tiesomis. Tiek budizmas, tiek krikščionybė kalba apie meilę, širdies atvėrimą. Taip pat sutampa dzenbudizmo tiesos su krikščionybėje dešimt Dievo įsakymų. Iš esmės yra daug panašumų, skiriasi tik pavadinimai, tačiau bendros tikėjimo tiesos sutampa.

„<...> sutampa kažkokia va bendra tiesa <...>, ir dažniausiai sutampa tas požiūris.<...> Nriprieštarauja tos esminės tiesos, pavyzdžiui tiek budizmas, tiek krikščionybė, budizmas mato užuojautą, krikščionybė atitinka meilę, o čia pagrindinis dalykas, ta prame tiek dzenbudizme ten tie mokymai šneka, kad pagrinde yra širdies atvėrimas, tą patį šneka ir krikščionybė“ (Lilė)

„Tai čia tos pačios ir dogmos: sąžiningumas, nemeluok, nevok, nežudyk, čia tą patį teigia.“ (Jonas)

Kitas labai svarbus aspektas, yra tas, kad praktikuojant dzenbudizmą galima „iš naujo atrasti krikščionybę“, t.y. naujas požiūris į Jėzų ir jo mokymo suvokimas. Iš dalies visa tai yra matoma per dzenbudistinio praktikavimo ir suvokimo prizmę, pritaikant dzenbudizmo mokymą, aiškinat krikščionybės tiesas. Yra žmonių, kuriems dzenas padėjo grįžti į krikščionybę, iš naujo atrasti, suvokti tikėjimą. Taigi daugelio tyrimo duomenimis budizmą praktikuoja „atsivertę“ iš kitos religijos individai.

„Tik gerokai papraktikavęs Dzeną, aš pradėjau suprasti Jėzų. Ir ten iš tikrųjų yra puikaus mokymo. Atmetus visokias ten, taisyta, pertaisyta. Iš tikrųjų Biblija buvo perrašyta daug kartų. Vėl gi, ką mes turime dabar... <...> . O, beje, irgi yra super, tikra Dzeno stiliaus, man rodos, Mato evangelijoje, kur Jėzus sako: dar prieš tai, kai buvo Abraomas, aš esu. Tai čia yra grynų gryniausias Dzenas, ir tik Dzeną praktikuojant gali pagaut tą frazę, ką ji reiškia iš tikrųjų. Ir, matyt, dėl to cenzūra ją praleido, nes nesuprato. Nes ji yra bomba. Ji viską verčia aukštin kojom.” (Gediminas)

„Bet iš tikrųjų, pavyzdžiui, aš galvoju mūsų praktikos yra tokių žmonių, kuriems padėjo į krikščionybę grįžti. Vat tokių žmonių kur irgi yra išėjusių į krikščionybę iš mūsų. Jie turbūt tiesiai būtų negalėję ateiti, nes nu perdaug tada ta krikščionybė nu toks tarpas tada buvo vat tų žmonių, kurie nepraktikavo. ” (Daiva)

Pasak vienos informantės, šiuolaikinį pasaulį tikrai galima pavadinti „dvasiniu turgumi“. Paprastas žmogus yra tiesiog užverčiamas įvairiomis filosofijomis, idėjomis, mokymais, religijomis, dvasiniais keliais. Daugelis mąstančių žmonių, negalėdami susigaudyti šiame minčių, idėjų chaose, tampa skeptikais, reliatyvistais. Tie, kurie nuoširdžiai ieško tikėjimo, ar bando sekti kokių nors konkrečių mokymų, taip pat patiria didžiulę sumaištį, kadangi aplinkui šitiek viena kitai prieštaraujančių idėjų, ir jos visos viena už kitą „įtikinamesnės“. Todėl nenuostabu, kad žmonėms tokioje situacijoje sunku iš tokios gausybės atsirinkti tai, kas jiems labiausiai reikalinga ir naudinga.

„Dabar Lietuvoje apskritai yra labai didelis dvasinis turgus. <...> Pasiimu sau tas, kas man yra, kas ne, tai ne, ieškau kitur.” (Lilė)

Taigi, kaip rodo tyrimo duomenys, žmonės yra linkę išbandyti religinių judėjimų, dvasinių ar religinių grupių įvairovę. Žmonės neprisiriša prie vienos religinės bendruomenės, jie ieško naujų potyrių ir atsirenka tai, kas jiems yra tinkama. Todėl daugelis dzenbudistų nėra davę įžadų.

„<...> dalyvauju seminaruose, ir Geštalto ir pas krišnaitus nueinu, tai yra netikėjimas, o gyvavimo būdas, aš nesu priėmusi įžadų, nes nematau būtinybės tam, aš einu ten, kur man gerai” (Laima)

Taigi individualus pasirinkimas tampa laisvesniu, jis nėra siejamas su priklausymu naryste konkrečioje organizacijoje. Religingumas tampa individualia interpretacija, kuri yra suprantama per individualias patirtis (Heelas, Woodhead, 200: 351). Kaip rodo tyrimo duomenys, dzenbudistai yra linkę į pasirinkimo laisvę, nenori būti susaistyti su tam tikra religija, tikėjimu, religiniu judėjimu. Todėl dauguma lankosi, domisi ir kitomis religinėmis, dvasinėmis bendruomenėmis, kurios gali

pasiūlyti tą, ko negali pasiūlyti dzenbudizmas ar krikščionybė. Čia išryškėja individualistinis požiūris į religiją.

Apibendrinat galima būtų teigti, kad visuomenės individai pradeda neigti ir prieštarauti įvairiems aspektams, kurie yra racionaliai nepagrįsti, aiškinantiems patį gyvenimą ir supantį pasaulį. Todėl žmonės ieško „vidinio poreikio“ patenkinimo. Tai jie daro ieškodami įvairiose religinėse bendruomenėse, atrasdami tarpusavio panašumų. Pasak McGuire, tai galima pavadinti religiniu eklektizmu. Šis reiškinys parodo, kaip žmonės kuria individualų religingumą. Dauguma žmonių jaučiasi laisvi, rinkdamiesi individualias praktikas, jas derindami su kitomis religijomis. Taigi religinis eklektizmas išreiškia tradicinio religingumo ir kitų religinių tradicijų derinimą (McGuire, 2008:223).

Praktikuojant dzenbudizmą galima „iš naujo atrasti krikščionybę“, suprasti religingumą ar dvasingumą, kuris pasireiškia per dzenbudistinę suvokimo prizmę. Kur individualus religingumas keičiasi dėl objektyvių sąlygų, kasdieninės tikrovės realių gyvenimo sąlygų, taip pat ir dėl individų patirties, išgyvenimų įtakos.

4.3. Religinė socializacija

„Bergeris ir Luckmanas teigia, kad pirminės socializacijos metu vaikas neturi galimybės pasirinkti reikšmingų kitų, todėl jų siūloma tikrovė yra „internalizuojama, kaip neišvengiama“ ir ji laikoma sėkminga, bent jau veikiant kasdienio gyvenimo rėmuose“ (Berger, Luckmann, 1999: 185). Tai gerai atspindi, kad vaikams suteikiamas krikšto sakramentas, kai jie to dar nesuvokia ir negali pasirinkti, už jį nusprendžia kiti – jo tėvai, seneliai, ar kiti artimieji. Taigi vaikai nuo pat mažens yra socializuojami religijos atžvilgiu. Jiems yra diegiamos tam tikros vertybės. Vaikas šeimoje, artimųjų rate gauna arba negauna pirmąsias religines žinias, pirmuosius religinius išgyvenimus, susiduria su religiniais simboliais, papročiais, apeigomis, čia susidaro pirmąsias religines sąvokas, susitinka su religiniu pasauliu ir jame integruojasi, į jį įsijungia.

Remiantis tyrimo duomenimis, dauguma informantų augo daugiau ar mažiau katalikiškose šeimose. Informantai religines žinias perėmė iš artimiausios aplinkos, dažniausiai močiutės arba mamos. Močiutė liepdavo mokytis maldų, su ja buvo einama į bažnyčią, ji organizuodavo bažnytines šventes, skiepijo religingumą. Mamų vaidmuo šiame procese buvo mažiau reikšmingas. Taigi, yra matomas tradicinis elgesio modelio perdavimas iš kartos į kartą. Nepaisant to, informantų religingumas yra silpnesnis nei jų senelių.

Dauguma tyrime dalyvavusių asmenų, priskiria save bei savo šeimos narius katalikams. Jie yra vienaip ar kitaip susiję su tradicine religija. Tačiau vienas informantas nurodė, kad prieš pradėdamas praktikuoti dzenbudizmą, nėra praktikavęs intensyviai tradicinės religijos.

„Mano tėvai buvo komunistai, manau giliai širdyje jie pripažino krikščioniškąją vertybę, bet pas mus šeimose nebuvo jokio religinio tikėjimo, tiesiog mano tėvų tėvai buvo krikščionys. Mano tėvai augo neformalioje religinėje terpėje. Todėl mūsų šeimoje nebuvo akcentuojama jokia religija ir aš nebuvo auklėjamas pagal kažkokį tikėjimą ar kažkokią religines vertybes.“ (Linas)

Kita vertus, remiantis tyrimo duomenimis, didesnėje dalyje šeimų buvo susiformavęs griežtas požiūris į religiją. Pagal informantų deklaruojamą religijos reikšmę jų tėvų šeimose, galima išskirti dvi grupes:

Pirmoji grupė – šeimos, kuriose buvo religingi tiek tėvai, tiek seneliai. Religija šiose šeimose perduodama kaip vertybė iš kartos į kartą. Šiose šeimose būdingas reguliarus bažnyčios lankymas, ritualų ir apeigų atlikimas. Vaikai šiose šeimose buvo skatinami lankytis bažnyčioje, mokytis religinių tiesų, net jei tam ir jautė pasipriešinimą iš savęs, bet tai jų šeimose buvo privaloma, nes močiutės buvo stiprios katalikės.

„Močiutė mane vertė eiti į bažnyčią, melstis, mokintis poterių, bet man tai nepatiko ir aš nenorėdavau važiuoti į kaimą“ (Saulius)

Antroji grupė - šeimos, kur tėvai nebuvo labai tikintys, lankantys bažnyčią, atliekantys religinius ritualus, todėl religinė socializacija šiose šeimose buvo stipriai susilpnėjusi, dėl esančios socialinės erdvės įtakos. Nors seneliai buvo labai stiprūs katalikai, praktikavo savo išpažįstamą religiją, tačiau jaunesniajai kartai perdavimas vyko gan pasyviai. Šių žmonių gyvenimui religija nedaro didesnės įtakos.

„Močiutė buvo tokia stipri katalikė, kad atmušė norą tikėjimui ir mano mamai ir kaip sakant man, ir ant tiek buvo kad...“ (Rima)

Tačiau ne visiems informantams pirmasis sąlytis su religija yra išlikęs kaip teigiamas prisiminimas. Tas spaudimas paliko neigiamus prisiminimus susijusius su religija, seneliais, bei kėlė didelį pasipriešinimą senelių perteikiamoms religinėms tiesoms. Dalis pirmąją savo religinę patirtį prisimena, kaip neigiamą emociškai ir psichologiškai potyrį. Dalyvavimas bažnyčioje jiems paliko slogius įspūdžius, kaip to priežastį jie nurodo bažnyčioje atliekamus ritualus, griežtą ir tuo metu jiems

nesuprantamą mokymą . Jie buvo paliekami pas močiutes, kurios versdavo anksti keltis ir eiti į bažnyčią, melstis. Priešiškas nusistatymas ar ne noras eiti nebuvo toleruojami.

„. Aš neprieštaraudavau, bet eidavau tikrai nenorom, todėl, kad, man būdavo košmaras.<...>“ (Daiva)

„Jeigu mane palikdavo nakvot pas močiutę savaitgaliui, tai mane močiutė visada keldavo ryte ir tempdavosi į bažnyčią. Nusitempė ir mus į tą bažnyčią, nu negi mes vaikai ten išsėdėsime, ir giedodavo tai ne taip kaip dabar ten pusvalandį, valandą, o sugieda aš nežinau, kokias tris, keturias valandas ten jį giedojo. <...> tai vat tą tokį tai prisimenu, kad buvo viskas labai ilgai, mažas ten nesupratai, kad ten kažkokia apeiga vyksta“ (Saulius)

Apibendrinant galima teigti, kad religinė socializacija turi įtakos jų religingumui. Informantų pirmąją religinę patirtį galime matyti, kad pažintis su religija ir bažnyčia, jiems asocijuojasi su seneliais. Pirmąsias religines tiesas didžiajai daliai informantų perdavė jų šeimos nariai – tėvai, seneliai. Vienaip ar kitaip galima matyti, kad čia atsispindi didelė socializacijos įtaka, kadangi informantus su religija supažindino artimieji, kurių religinė socializacija daugeliu atveju buvo gan griežta ir stipri, kurie religiją priėmė kaip didelę vertybę.

Nors dažniausiai teigiama, kad sovietmečiu religinė socializacija buvo silpna, abivalentiška, prieštaringa socializacija ir už tai, dabar žmogus yra mažiau tikintis arba labiau sekulerizuotai tikintis. Tačiau tyrimas parodo, kad net labai stipri religinė socializacija gali duoti priešingą efektą. Daugelis informantų negalėjo rinktis vaikystėje tikėjimo, religijos, jis buvo primestas senelių, močiučių, to pasekoje, kai kuriems informantams jau tada kilo maištas viduje, kažkoks pasipriešinimas.

4.4. Dzenbudistų vaikų socializacija

Kalbant apie religinę socializaciją, svarbia tampa religinė patirtis vaikui, kuri tampa natūralia savastimi. Vėliau vaiko religingumas bręsta ne tik šeimoje, bet ir religinėje bendruomenėje ir visuomenėje. Remiantis tyrimo duomenimis, dzenbudistų vaikai taip pat kaip ir jie vaikystėje, socializuojami religingumo atžvilgiu. Tačiau jų socializacija yra dvejopa:

Pirma- socializuojami dzenbudistiniu ir krikščioniškuoju pavyzdžiu. Šiose šeimose pakankamai tolerantiškas požiūris šiuo klausimu. Jie yra vedami į bažnyčią, melžiasi, švenčia religines šventes, yra mokomi poterių, bet taip pat, jie eina ir į budizmo praktikas. Vaikai yra mėginę medituoti, buvę keliuose atsiskyrimuose - stovyklose, yra keliavę su tėvais į vienuolynus, esančius įvairiose šalyse. Galima teigti: nors vaikams nėra liepiama daryti praktikas, tačiau, jie gyvendami su

dzenbudistais tėvais, vienaip ar kitaip yra socializuojami. Jiems yra diegiamos tam tikros vertybės, yra perduodamas dzenbudistinis gyvenimo būdas bei gyvenimo, pasaulio ir tam tikrų reiškinių „matymas“ tiek sąmoningu, tiek nesąmoningu būdu.

„Vaikai mano turi patyrimą, aš jiems aiškinu, jie mato mane, iš tikrųjų daug kas keičiasi į gerą. Aš būdama čia, medituodama, suvokių ir paskui nori nenori tokia tampa ir savaime perneši tiems vaikams. Aš jiems neteigių, kad tik vien tik budizmas ir tik budizmas.“ (Laima)

„Vaikai irgi taip kartais pasidomi. Jiems matosi įdomu, yra pabandę sėdėti, bet neišsėdėjo. Vyresnieji, būdavo, aš ten sėdžiu ir žiūriu, kambary tokios pusiau stiklinės durys, tai veidukai tokie matosi (juokiasi). Jau jiems įdomu. Sakau, gerai, ateikit, nu bandom ir sėdim. Ir jie kurį laiką sėdėjo. Važiavom į atsiskyrimą vieną kartą, bet paskui kažkaip, matyt per sunku jiems, ir nebesėdi iš tikrųjų...“ (Gediminas)

Antra – vaikai nėra auklėjami griežtai pagal tam tikrą religiją, kadangi jie auga „mišriose“ šeimose. Kai mama- dzenbudistė, tėtis – žydas arba mama- katalikė, tėtis – dzenbudistas. Jų santykis su religija neutralus, nėra linkę nei priešintis, nei priimti religijos. Yra laisvas pasirinkimas religijų ir mokymų atžvilgiu. Tėvai nesistengia nulemti vaikų pasirinkimo.

„vyras žydas, aš tokia budistė, tai ir liko, kad mes nieko neperšam. Aš laikiu, kada ji bus sąmoninga ir galės spręsti, tai yra apsisprendimo laisvė“. (Rima)

Remiantis tyrimo duomenimis, vaikai yra taip pat skatinami rinktis, domėtis religijomis, tikėjimais, gaunant už tai atlygį.

„Aš noriu, kad mano vaikai tikėtų kažkuo. Sakau po to eisim į piceriją, žaisdavom rungtynes, jeigu laimit, einam į filmą, jei pralaimit į bažnyčią <...>. Jie buvo budistų vienuolynuose, buvo katalikų“ (Tadas)

Apibendrinat galima teigti, kad dzenbudistų vaikai auga ugdomi liberalesnio požiūrio. Dalis jų yra mokomi tiek krikščioniškosios tiek dzenbudistinės religijos atžvilgiu. Svarbiausia tai, kad tėvai nesistengia nulemti vaikų pasirinkimo. Nėra tokio priešiško ir priverstinio religinio mokymo, kaip kad informantų šeimose vaikystėje.

Tai galbūt įtakoja ir neigiama informantų patirtis vaikystėje, todėl jie savo vaikams suteikia daugiau laisvės renkantis savo tikėjimą. Anksčiau, kai žmogus gimdavo, jis būdavo socializuojamas būtent toje religijoje, o šiuolaikinėje visuomenėje žmogus renkasi ne tik religinę bendruomenę, bet ir

priedermes. Taigi religinė tapatybė nebėra priskiriama dalykas, nes žmogus pats renkasi, jam yra svarbūs jo asmeniniai poreikiai (Davie, 2007: 87, 141). Taigi informantų vaikai turi teisę rinktis: nuo priedermės prie pasirinkimo.

4.5. Religinių švenčių šventimas

Šventės – tai vienas iš religingumo aspektų. Remiantis tyrimo duomenimis, žmonės dalindamiesi savo patirtimi apie religines šventes pabrėžia tai, kaip šeimos narių, artimųjų susibūrimo šventes. Pagrindines religines šventes kurias švęsdavo namuose informantai nurodo Kalėdas, Velykas. Pačios šventės kelia skirtingus prisiminimus. Kalėdas nurodo, kaip rimtą, susikaupimo šventę. Ši šventė asocijuojasi su tam tikromis tradicijomis, kurių buvo laikomasi jų šeimose. Tai lankymasis bažnyčioje, tradiciniai patiekalai, eglutės puošimas Kūčių dieną. Tačiau dauguma akcentuoja, kad tai toks metas, kai galima pabūti su šeima, pabendrauti su giminaičiais.

„Man šventės asocijuojasi su šeimos pabuvimu, pabendravimu, kai visi susitinkame“ (Linas)

Kaip svarbus šventės akcentas yra nurodomas ruošimasis šiai šventei. Yra laikomasi tam tikrų tradicijų, būdingų būtent šiai šventei, tai valgių ruošimas.

„Per šventes, susirenkam giminaičiai pas tėvus kaime, kur mano mama padaro valgius, kurių niekas kitas taip nepadaro ir kuriuos valgome tik per šventes.“ (Mantas)

Kitas svarbus aspektas- šeimos narių prieš šventes apsilankymas bažnyčioje. Net ir tie kurie šiaip retai lankosi, švenčių išvakarėse eina išklaudyti mišių. Tačiau tai daugiau tradicija nei vidinis, dvasinis poreikis.

„Jei eina mano šeima į bažnyčią, tai einu ir aš kartu, palaikau, pabūnu, bet kažkokių vidinių išgyvenimų, jausmų man tai nesukelia“ (Saulius)

Vieni, kaip pavyzdžiui Gediminas, Donatas, Mantas, Linas, lankosi bažnyčioje labai retais atvejais (per katalikiškas šventes ar laidotuves, metines) bei švenčia katalikiškas šventes kartu su šeima. Daiva teigė, kad šventes švenčia, tačiau į bažnyčią neina. Tačiau tokį šventimą jie įvardija tiesiog kaip šeimos tradiciją, nepriskirdami jokios dvasinės ar religinės reikšmės, nes mano, jog Bažnyčia tapo per daug biurokratinė ir nedvasinga: „Žmonės, kuriems atrodo, jog tradicinės religijos pasidarė ritualistinės ir nebeturi dvasinės prasmės, gali rasti paguodą ir tvirtesnę bendruomenės jausmą kitur...“ (Giddens, 2005: 512).

„Į bažnyčia einu tik tada, kai ten su šeima į senelio kokias mišias einam. Nu, kai mišios būna, ten keli metai, kai miręs ar dar kažkas. Nes tokia tradicija. Per Kalėdas kartais, per Velykas ir per Žolines. Kaime tokia tradicija visada: susirenka giminė ir einam į bažnyčią ir paskui baliavojam. T: O kodėl Jūs einat į bažnyčią? I: Todėl, kad tai neatsiejama švenčių dalis. Ta prasme, aš švenčiu katalikines šventes, šeima mūsų švenčia. Visi katalikai, ir tiesiog pagal tradiciją. Bet man ten... aš kažkokių jausmų ten neišgyvenu eidamas.“ (Donatas)

Tokią situaciją galima apibūdinti G. Davie sąvoka: „belonging without believing“, kai individai vienaip ar kitaip dalyvauja religinės bendruomenės veikloje ar bažnyčios apeigose, tačiau tik dėl išorinių aplinkybių ar paskatų, o ne dėl vidinių motyvacijų ar dvasingumo. Žmonės plačiai naudojami bažnyčios paslaugomis tik švenčių ar specifinių progų metu (mirties, krikšto, santuokos ir pan. atvejais). Tas „priklausymas be tikėjimo“ yra daugiau siejamas su kultūriniu, o Lietuvos atveju labiau su lietuviškumo, tautiškumo identitetu (Davie, G. 2007:141). Informantai kalbėjo apie labai katalikiškus senelius, tetas ir pan. jų giminėse – tai karta užaugusi XIX a. pradžioje Sovietų Sąjungoje, kuomet krikščionybė buvo tapatinama su lietuvybe. Taigi galbūt ši informantų karta (daugumai informantų virš 40 metų) vis dar perima tą požiūrį ir galbūt tai vyksta nesąmoningai.

Na, o Laima teigė, esanti katalikė, dažnai lankosi bažnyčioje, švenčia katalikiškas šventes bei yra pakrikštijusi vaikus.

„Būtent tą tradicinį tikėjimą, krikščionybę. Aš ir pati išpažįstu, einu ir į bažnyčią ir vaikus vedu, ir pernai dukra komunijos priėjo, ir išpažinties einu, tą priimu ir man tai nesikerta. Aš visadaėjau į bažnyčią ir tebeeinu. Netgi dabar aš einu pro bažnyčią ir užeinu į mišias. Laikausi katalikiškų dogmų ir šventes švenčiu <...>“ (Laima)

Apibendrinat galima teigti, kad pagrindinės religinės šventės, kurias švęsdavo namuose buvo Kalėdos, Velykos. Daugeliui tai labai mielos širdžiai, jaukios šventės, kurias švęsdavo šeimos, artimųjų rate. Taip pat prisimenama šeimos tradicijos, įvairios apeigos, žaidimai. Nors daugelis nurodo, kad per katalikiškas šventes lankydavosi bažnyčioje, visgi gilaus vidinio dvasinio išgyvenimo neįjuto, o tiesiog lankėsi bažnyčioje, nes taip yra priimta. Šios šventės nurodomos kaip daugiau socialinį, nei dvasinį aspektą turinčios šventės, kurių metu turėdavo galimybę daugiau pabendrauti artimieji. Tačiau daugeliui tai yra nesusiję su religingumu ar dvasingumu. Jie daugiau tai daro iš pareigos artimiems žmonėms, tačiau jiems tai jokių emocijų nesukelia. Taigi kai kuriems žmonėms religingumas yra tik išorinis dalykas, nekeliantis egzistencinių klausimų.

4.6. Religingumo ir dvasingumo reikšmė dzenbudistų gyvenime

Šiame tyrime svarbu išsiaiškinti, kaip dzenbudizmo bendruomenės nariai suvokia religingumą ir dvasingumą, bei kokią vietą savo gyvenime jie priskiria šioms kategorijoms.

Nors religingumo praktikos praeityje apėmė maldas, sakramentus, bažnyčios lankymą, religingumo praktikų prasmė informantų sąmonėje dažnai įtvirtinama tik formaliai.

„Prisimenu bažnyčios lankymą. Poterių kalbėjimą, taip par reikėjo išmokti daug maltų prieš pirmąją komuniją. Močiutė sekmadieniais vesdavosi į bažnyčią“ (Saulius)

Remiantis tyrimo duomenimis, dzenbudistų religingumo ir dvasingumo praeitis galima charakterizuoti šiais bruožais: informantai gimė šeimose, kuriose religingumas buvo suprantamas kaip sakramentai, maldos, bažnyčios lankymas. Tačiau dažniausiai tai buvo formalus procesas: lankymasis bažnyčioje per šventes, krikštas, ir kitos, visuotinai suprantamos kaip būtinos, apeigos. Religijos patirtys dažniausiai priklausė nuo religingų žmonių, tuo metu buvusių jų aplinkoje. Informantų religingumą vaikystėje dažniausiai skiepijo artimos aplinkos žmonės, dažniausiai močiutės, kurioms religingumo reikšmė platesnė, nei apeigos ar sakramentai. Jos mokė vaikus maldų, melstis, vedėsi juos kartu į bažnyčią, aiškino bažnytines tiesas. Dažniausiai jos buvo stiprios katalikės, ir stengėsi perduoti tai ir savo šeimoms. Norėjo, kad būtų laikomasi šių tradicijų. Tačiau vaikai vykdė viską daugiau iš prievolės, nei iš tikėjimo. Keletui informantų jau vaikystėje „atmušė“ norą eiti į bažnyčią, laikytis katalikiškų dogmų ir tikėjimo tiesų. Toks priverstinis katalikiškas auklėjamas, jau tada, vaikystėje, suformavo pasipriešinimą katalikiškam tikėjimui.

„Buvau auklėjama pagal krikščionybę, bet nuo vaikystės aš labai priešinausi tam, man kažkaip nepatiko, kai aš buvau vaikas, mokykloje mano mamą pavedė mane išmokyti poterių kaime, paruošti pirmajai komunijai, ir pirmiausia tada būnant tokiam amžiui man labai juokingai atrodė ir nepriimtina, kad ten kažkur danguj sėdi dievulis, su paveiksliukais ant debesėlio, kokia nesąmonė. Aš vaikas būdama taip galvojau jau tada, ir žinau kai mane močiutė pradėdavo mokyti aš pabėgdavau... <...> ir man nuo pat pradžių kaime bažnyčia būdavo keistas, nesuprantamas, nemalonus ir nepriimtinas dalykas.“ (Lilė)

Informantų dvasingumo ir religingumo supratimas įvairus. Dauguma informantų religingumo ir dvasingumo nesupranta kaip stabilaus reiškinių, arba skirtingai vertina religingumo ir dvasingumo kaitą.

Beveik visi informantai religingumą suvokia kaip priklausomybę kažkokiai religiniai bendruomenei ir jos nustatytų, taisyklių, normų laikymąsi gyvenime. Jie susieja religingumą su Bažnyčia, su tikėjimu į tai, ko nėra, su netikrais, apgaulingais dalykais, bei nelaiko savęs religingais:

„Man žodžiai religingumas, man jie yra, galima juos aukštoj notacijoj įvardyti, bet jie yra truputį nutrinti, nuvalkioti ir jie man iš karto asocijuojasi su netikrais dalykais.” (Linas)

„Jeigu žiūrėti tokia, įprastine žodžio vartojimo prasme, tai religingumas... aš nenoriu būti jokioj religijoj, jeigu tai kalba apie tikėjimą, tuo, ką tau liepia tikėti, tai man tas visiškai nepriimtina. Kad tu turi tikėti. Čia tokie proto paradoksai, juos priimi kaip savaime suprantamą, tol kol nepradedi kvestionuoti, kelti klausimo. Va tada tas tada pasirodo, kas yra visiškai absurdas.” (Gediminas)

Tačiau viena informantė religingumą siejo su sekta ir fanatizmu, stipriu priklausymu sektai, religinei bendruomenei bei teigė, kad ji yra religinga, kalbėdama apie apeigų ir tradicijų laikymąsi bei, kad tai suteikia prasmę gyventi:

„Man tai religingumas, tai labiau su sekta sakykim susijęs, asociacija tokia didesnė, tada toksai žmogus daugiau fanatikas yra. Jis aklai klauso. Religingas, tai man atrodo toks priklausantis, ir netgi ne laisvas.” (Laima)

Apibrėžiant dvasingumą, informantų nuomonės išsiskyrė: Gediminas teigė, kad jeigu žmogus daro viską momentas po momento, tai yra dvasingumas, kad kiekvienas momentas yra dvasingumo momentas; Donatui dvasingumas asocijuojasi su dvasiomis, ir jis savęs dvasingu nelaiko; Daiva teigė, kad tai yra pasaulio pajautimas, kažko darymas dėl kitų, tačiau nelaiko savęs dvasinga; Mantas sakė, kad dvasingumo reikia ieškoti savyje ir supančioj aplinkoje; Laimai dvasingumas yra vidinis pajautimas, sąmoningumas bei laiko save dvasinga; Linui dvasingumas yra asmeninis dalykas. Galima teigti, jog dvasingumą informantai suvokia labai skirtingai ir sieja su asmeniniu, vidiniu išgyvenimu, pajautimu, patirtimi, o religingumą sieja su išoriniu priklausymu, tradicija. Informantų supratimu, „dvasingumas yra asmeninis reikalas.

„Sakau, religijos ieškokite bažnyčioje, dvasingumo ieškokit savyje ir supančioj aplinkoj.” (Mantas)

Anot Levino ir Taylor (1992) religingumas apima organizacinį dalyvavimą pvz.: bažnyčios lankymą ir ne organizacinį dalyvavimą, tokį kaip maldas ir Biblijos studijas namuose. Dvasingumas, jų manymu, yra susijęs su subjektyviu religingumu. Čia turima omenyje individualius įsitikinimus, žinias, požiūrius ir bendrą religijos suvokimą (Neff, 2006: 450). Dvasingumas, kitaip nei

religingumas, pabrėžia ryšius su kitais žmonėmis ir visuomenės dalyvavimą, todėl čia nėra tiek svarbūs santykiai su transcendentinėmis jėgomis. Šiuo atveju dzenbudizmas taip pat akcentuoja bendruomeniškumą, kadangi po praktikų informantai susiburia kartu išgerti arbatos ir pabendrauti (stebėjimas, nr. 2). Taigi toks bendravimas suburia žmones bendrai veiklai, atsiranda bendri interesai, bendras suvokimas ir palaikymas.

Taigi daugelis informantų nelaiko savęs religingais, jie labiau pabrėžia dvasingumą, savo vidinius poreikius. Tačiau yra ir tokių, kurie save laiko ir dvasingais ir religingais. Dauguma informantų laiko save religingais ir katalikais, tęsia savo praeityje įgytas patirtis ir čia pat įvardina religinį praktikavimą dabartyje: esu pakrikštytas, pakrikštyti mano vaikai, einu į bažnyčią, meldžiuosi. Kiti nurodė, kad tik laikosi tradicijų, bet nėra religingi, dar kiti, kad religingi tik tiek, kiek to reikia dėl apeigų. Viena informantė pažymėjo, kad ji labiau dvasinga viduje, nei religinga išorėje, ir kad didelės reikšmės religingumui turi papročiai.

Dažnai dzenas įvardijamas kaip filosofija ar gyvenimo būdas. Siekiant išryškinti skirtį tarp dvasingumo ir religingumo, E. M. Hamberg nurodo, kad pats dvasingumo terminas yra siejamas su religija ir pabrėžia individo ar grupės ryšį su Dievu arba su transcendentiniu pasauliu per dvasines praktikas (malda, meditacija ir pan.). Apskritai dvasingumas išreiškia gana savarankišką asmens santykį su transcendencija ir yra nepriklausomas nuo religinės institucijos ir tradicijų. (Saroglou, Munoz-Garcia, 2008: 88). Taigi žmogaus asmeniniai vertybiniai pokyčiai turi įtakos ir jo dvasingumui.

Apibendrinat, galima teigti kad kiekvieno religingumo ir dvasingumo matavimas individualus ir priklauso nuo tų sąlygų, kuriose jo patyrimas pradėjo formuotis. Tai rodo, kad tuomet, kai asmenybė dar tik formuojasi yra svarbus artimos aplinkos žmonių dalyvavimas asmenybės religingumo susivokime, kurie paskatintų, nukreiptų, sudomintų ir atskleistų tuos dalykus, kurių suvokti jauna asmenybė negali, dėl patirties neturėjimo, tačiau tau ne visada turi lemiamos reikšmės formuojant jauno žmogaus požiūrį į religiją. Taigi religingumas ir dvasingumas nėra tapatūs. Šiuolaikiniam individui yra būdingas dvasingumas, kuris yra siejamas su asmeniniais išgyvenimais.

4.7. Bendruomenės ir praktikos svarba

Analizuojant dzenbudizmo bendruomenės narių religingumą ir dvasingumą, svarbu paminėti, kokias praktikas jie atlieka, tai yra: nusilenkimai, giedojimai, sėdėjimai, vaikščiojimas bei konganų skaitymai (klausimai ir atsakymai tarp mokinio ir mokytojo). Taip pat yra rengiami kelių dienų, savaitių ar net mėnesių atsiskyrimai, stovyklos. Šie atsiskyrimai vertinami kaip aktyvesnė praktika,

atsiribojimas nuo pasaulio, ypatingai nuo kasdienio gyvenimo. Taip pat dalis informantų teigė, kad važiuoja į įvairius atsiskyrimus, seminarus, kurie vyksta kitose Europos ir Rytų šalyse, bendrauja su budistais iš kitų šalių, kartu rengia renginius, meditacijas, atsiskyrimus. Individualias praktikas, daugiausiai meditacijas, namuose stengiasi atlikti kiekvieną dieną, o į bendruomenę ateiti bent kartą į savaitę, jei yra galimybė, ir daugiau. Tačiau galima pažymėti, kad bendruomenės lankymas labiausiai priklauso nuo aplinkinių sąlygų. Yra teigiama, kad „visi dzeno užsiėmimai yra skirti „ne vien sau“. Mokymasis laikytis formalių taisyklių, atsiskyrimai, ryšio su vadovaujančiu mokytoju palaikymas – visa yra ėjimas dzeno keliu“⁶. Taigi labai svarbus ne tik asmeninis pajautimas, tačiau pabrėžiami tarpusavio ryšiai su kitais. Žmogui yra svarbu laikyti save kažkokios tai grupės nariu, įsitraukiant į tos grupės ar organizacijos veiklą, pasineriant į naujos veiklos patirtis, prisitaikant prie jos, taip patvirtinant savo tapatybę. Kaip teigė Ž. Advilonienė „Šiuolaikinėje visuomenėje religija <...> atlieka ir kitą funkciją – socialinio – bendruomeninio sutarimo sociokultūrinio ir religinio tapatumo bei socialinių santykių tinklainės užpildymo pastoviomis tęstinėmis vertybėmis. Globalizacijos ir socialinės fragmentacijos kontekste emocinis – psichologinis tapatumas su grupe tampa svarbia socialinės integracijos dalimi bei atsvara depersonalizacijai ir psichosocialinės sąveikos nykimui“ (Advilonienė, 2005: 124-125).

Visi informantai laiko save bendruomenės nariais, tačiau, kaip teigė Donatas, norint būti formaliu bendruomenės, nariu reikia priimti įžadus. Gediminas, Laima, Mantas yra priėmę šiuos įžadus, Donatas ir kiti dar nemato poreikio jų priimti. Visi jie pabrėžia bendruomenės svarbą, t. y. palaikymas, buvimas su „panašiais“, pasidalinimas patirtimi, pojūčiais, bendrais interesais, sąlyginis susitapatinimas su tam tikra grupe:

„Bendraujam ir už bendruomenės ribų, mes turim iš tikrųjų daug bendros veiklos, organizuojam įvairius renginius, paskaitas, vasaros tokius atsiskyrimus, užsidarymus, užsidarę dvi savaites praktikuojame, turim centrus Y mieste ir X mieste, tai turim įvairios tos veiklos. Kiti bendrauja daug metų, tai ir šeimas sukuria ir į filmą kartu nueina, kartu geria arbatą, kartu dirba kažkur tai. Tie ryšiai yra. Tai yra nedidelė bendruomenė. Visuomenės ląstelė. Taip bendraujame su budistais iš kitų šalių, nes mūsų bendruomenė yra pasaulinė. <..>. Bendraujame labai.“ (Mantas)

Iš tikrųjų labai svarbu akcentuoti meditacijos, kitaip – sėdėjimo, svarbą. Meditacija yra subjektyvus ir individualus išgyvenimas, kuris siejamas su asmeniniu, moraliniu asmenybės „švarumu“. Tai yra santykis su savimi. Informantai mini techninius meditacijos aspektus: kvėpavimo

---

⁶ <http://www.zen.lt/index.php?page=dharmos-mokytoju-gaires>

sekimas, patogi sėdėjimo poza, susikaupimas, rankų padėtis, primerktos akys. Egzistuoja tam tikros taisyklės, kaip reikia atlikti meditaciją. Taip pat yra vidinė meditacijos reikšmė – „aiškaus proto“ būsenos siekimas. Informantai teigia, kad jie medituoja su klausimu: *kas aš esu?* Ši praktika yra kasdienio individualaus gyvenimo dalis, kuri įvardijama kaip „dantų valymas“, „labas rytas pasakymas“, „proto higiena“ ir pan. Ši praktika yra nukreipta į patį žmogų, vidinę būseną, proto „išvalymą“ nuo minčių:

„Meditacija yra tavo to kito pasaulio valymas, ten kaip dantų, kaip tavo proto, tavo viso to užsiteršusio.“ (Donatas)

Nors meditacija yra asmeniškąs dalykas, tačiau yra akcentuojamas grupinės meditacijos didesnis, stipresnis poveikis sau ir pačiai bendruomenei. Čia galima būtų paminėti Durkheimą bei jo analizuojamą grupės solidarumo jausmą bei bendruomenės svarbą. „Bendrose apeigose patvirtinamas ir sustiprinamas grupės solidarumo jausmas“ (Giddens, 2005: 498). Individuali meditacija nėra tokia efektyvi kaip grupinė. Svarbu paminėti ir tai, kad tiek individualių, tiek bendruomeninių praktikų poreikis suaktyvėja, kai yra jaučiama įtampa, netikrumas, tam tikra kančia, liūdesys, nerimas. Tuo metu pradedama aktyviau praktikuoti dzenbudizmą:

„Būna nuvažiuoja žmonės į trijų mėnesių atsiskyrimą, nu kažkas yra negerai žmogui, jam sunku, tada jis nori daug praktikuoti.“ (Gediminas)

Remiantis tyrimo duomenimis, dzenbudizme nėra griežtų reikalavimų: bendruomeninės apeigos lankomos pagal asmeninį poreikį ir galimybes, nėra nustatytų griežtų lankymo reikalavimų, nėra radikalių gyvenimo būdo apribojimų. Tai galima aiškinti taip, jog įvairios Rytų religijos - filosofijos daugiau ar mažiau akcentuoja individo laisvę bei neigia fanatišką suvaržymą su religinėmis struktūromis. Tačiau, tyrimo eigoje buvo pastebėta, kad bendruomeninės praktikos yra tam tikru būdu formalizuotos: vedantieji apeigas apsirengia specialiais apdarais, reikalaujama laikytis tylos, apeigos atliekamos pagal tam tikrą struktūrą. Bet, kaip teigia informantai, jie, iki tam tikro laipsnio, gali keisti apeigų struktūrą priklausomai nuo aplinkybių. Taip pat pastebėta, jog egzistuoja įvairūs simboliai, kurie sukuria sakralią, nekasdienę aplinką: Budos skulptūros, apeigų varpas, specialūs apdarai ir kiti daiktai bei simboliai. Galima daryti išvadą, kad bendruomeninės praktikos yra susijusios su tam tikra struktūra, simboliais, o individualios praktikos, atliekamos ne bendruomenėje, yra lankstesnės ir, kaip buvo minėta, individualesnės:

„namuose tik medituoju, o bendruomenėj atlieku, kas priklauso. Aš va dar... man aiškino svarbą ten tų giedojimų ir nusilenkimų, bet man tai nežinau... konkretaus poveikio tai neturi... Aišku, ten tie nusilenkimai <...> Ten jau fiziškai yra ką veikti. Fiziškai kojų raumenys dirba gerai... čia nežinau, kaip kam priklauso. Gal kas gilesnę prasmę išvelgia. Bet, aišku, kai reikia sekti, tu, ta prasme, neatsipalaiduoji, seki skiemenis (kalba apie giedojimą), nes jie trumpi, pakankamai didelis tempas, tai, jei tavo mintys pradės klaidžiot, ką tu valgysi gryžęs namo, tai tu pamesi viską. Ir tada žiūrėsi, kurioj tu čia eilutėje. Tai toks budrumo pratimas geras. Tai va, tame aš išvelgiu prasmę.“
(Donatas)

Taigi apibendrinant galima teigti, kad yra labai svarbi bendruomenė. Žmogui yra svarbu laikyti save kažkokios tai grupės nariu, įsitraukiant į tos grupės ar organizacijos veiklą, pasineriant į naujos veiklos patirtis, prisitaikant prie jos, taip patvirtinant savo tapatybę. Taip pat yra svarbios ir bendruomeninės praktikos, kurios padeda išlaikyti tam tikrą struktūrą, vidinių emocijų stabilumą. Per praktikavimą dzenbudistai išreiškia religingumą, kuris paremtas individualaus religingumo ir dvasingumo išraiškomis, kadangi informantai jiems suteikia skirtingas reikšmes.

Apibendrinant atliktą tyrimą, galima teigti, jog religija šiuolaikinėje visuomenėje kinta, bet ne nyksta. Pastebimos kintančios jos formos bei reikšmė. Religinų judėjimų, Rytų religijų - filosofijų populiarumas kvestionuoja religijos nykimo tezę. Šiuolaikiniam individui yra vis dar svarbu ieškoti įvairių atsakymų į jam rūpimus klausimus. Nors tradicinių religijų vaidmuo silpnėja, įvairios religinės alternatyvos pateikia įvairų spektrą individo poreikių patenkinimo būdų. Remiantis tyrimo duomenimis, galima daryti išvadą, jog tyrime dalyvavę informantai kuria šiuolaikinį religingumą, kuris yra individualus, labiau asmeninis individo pasirinkimas. Ta prasme, kad žmonės turi galimybę rinktis religijas, tikėjimus pagal tai, kaip šie tenkina jų individualius poreikius: „Vėlyvosios modernybės visuomenėse individai turi nepalyginamai daugiau savivaldos ir laisvės modeliuoti savo gyvenimus” (Giddens, 2005: 513). Individai kuria savo gyvenimus, tikėjimus, religijas pagal savo vidinę motyvaciją ir patirtis. „Nematoma religija” (T. Luckman terminas) tampa šiuolaikinio žmogaus pagrindu - religija konstruojama paties individo.

Taigi galima daryti prielaidą, jog religingumas „atmeta” patį religingumą: informantai teigia, kad jie nėra religingi ir dzenbudizmo nesieja su religija, tačiau savo gyvenimus daugiau ar mažiau konstruoja remiantis dzenbudizmo filosofija.

APIBENDRINIMAI IR IŠVADOS

- Dzenbudizmas yra meditavimo ir dvasinio pažinimo sistema, kuri pabrėžia jos meditacijos svarbą. Nors dzenbudizmas atsirado Rytuose, tačiau jis pamažu paplito ir Vakaruose, kuriuose ypatingai pastebimas budizmo tradicijų pliuralizmas ir įvairovė. Lyginant Rytų ir Vakarų dzenbudizmą, tai jis yra kiek pakitęs ir prisitaikęs prie „vakariečių“ gyvenimo būdo. Apskritai, budizmas ar dzenbudizmas Lietuvos visuomenėje yra labai mažai matomas, tačiau yra žmonės, kurie individualiai tiki, atlieka meditacijas ir kitas praktikas. Lietuvoje egzistuoja keletas, įsikūrusių budistinių bendruomenių, kurios veikia įvairiuose miestuose. Tokios bendruomenės dažniausiai kuriasi didžiuosiuose Lietuvos miestuose: Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje. Nors pagrindinė budistinė bendruomenė Lietuvoje vadovaujasi Tibeto budizmo principais, tačiau plačiausiai savo tinklą išvystė „Korėjietiško“ dzenbudizmo bendruomenė.

- Pagal Bergerį ir Luckmaną (1995), dalis žmonių, gyvenančių modernioje visuomenėje, patys konstruoja religiją, t. y. jie patys renkasi vienas ar kitas praktikas, priima vienokius ar kitokius požiūrius. Senieji institutai, siejami su tradicine bažnyčia, palaiko nusistovėjusias realybės interpretacijas, o naujieji suteikia pasirinkimo laisvę. Taigi religija formuoja visuomenę, kultūrą, kuria bendruomeniškumą, psichologinį komfortą, komunikaciją. Šiuolaikinėje visuomenėje vis labiau pastebimos netradicinio religingumo apraiškos, arba kaip pavadintų Luckmannas (1967) „nematoma religija“, kuri reiškia socialinės ir religinės tikrovės diferencijavimą, ir parodo religijos daugiaspalviškumą, atskiriant religijos ir religingumo formas. Beje, šiuolaikinei visuomenei būdingas racionalus protas, mokslo tiesos, o tai ir lemia naujų religingumo formų kristalizaciją.

- Religingumo visuotinai priimtos sampratos nėra, todėl įvairūs autoriai išskiria skirtingus jo bruožus. Dvasingumo sampratos yra daugiamatės ir kiekvienas mokslas skirtingai jį aiškina. Egzistuoja įvairūs požiūriai į religingumo ir dvasingumo santykį. Barker (2008) išskiria penkis požiūrius į religijos ir dvasingumo ryšį. Teigiama, kad religingumas ir dvasingumas yra sinoniminės sąvokos, tačiau tuo pačiu dvasingumas gali būti ir religijos dalis. Vėl gi dvasingumas gali būti religijos esmė, kuri gali būti pasiekta tik išskirtiniais atvejais (Motina Teresė, Dalai Lama). Pati religija gali būti dvasingumo dalis arba išvis abu šie reiškiniai gali būti laikomi visiškai skirtingiems dalykams apibūdinti (Barker, 2008: 146). To pasekėjo, nėra vieno ir teisingiausio apibrėžimo, nusakančio religijos ir dvasingumo santykį. Taigi religija šiuolaikinėje visuomenėje, anot (Advilonienės, 2005) vis labiau perkeliama į individualią žmogaus sferą, silpnėja institucinis religijos aspektas ir išryškėja individualus religingumas. Taigi, galima daryti skirtį tarp šiuolaikinio ir taip

vadinamo bažnytinio religingumo, nors tai nereiškia, kad bažnytinis religingumas neegzistuoja šiuolaikinėje visuomenėje. Bažnytinis religingumas daugiau yra siejamas su tradiciniu tikėjimu ir religija, o šiuolaikinis gali jungti kelias religijas, jų elementus ir netgi gali apimti savitą individo religiją, kuri turi visas savo sudedamąsias dalis. Tokia religija gali tapti sunkiai pastebima, Luckmano terminu „nematoma religija“.

- Tyrimo duomenys parodė, jog informantai dzenbudizmo nelaiko religija - tai yra daugiau gyvenimo būdas - filosofija. Jie patys savarankiškai konstruoja prasmų sistemą, kadangi turi pasirinkimą. Individas pats sau apibrėžia religiją, o ne religija jį. Jis nėra siejamas su priklausymu naryste konkrečioje organizacijoje. Religingumas tampa individualia interpretacija, kuri yra suprantama per individualias patirtis (Heelas, Woodhead, 200: 351). Kaip rodo tyrimo duomenys, dzenbudistai siekia pasirinkimo laisvės, nenori susisaistyti su tam tikra instacionalizuota religija.. Todėl dauguma lankosi, domisi ir kitomis religinėmis, dvasinėmis bendruomenėmis. Taip pasireiškia tradicinio religingumo ir kitų religinių tradicijų derinimas, ir išryškėja individualistinis požiūris į religiją. Tačiau, kita vertus, praktikuojant dzenbudizmą galima „iš naujo atrasti krikščionybę“, suprasti religingumą ar dvasingumą, kuris pasireiškia per dzenbudistinę suvokimo prizmę.

- Informantai atskleidė labai įvairias priežastis, dėl ko pradėjo praktikuoti dzenbudizmą. Tačiau labiausiai pabrėžiamas „vidinis aš“, jo tobulinimas, harmonijos gyvenime atradimas. Informantų poreikį domėtis dzenbudizmu galima aiškinti tuo, kad šiuolaikinis žmogus vis kažko ieško, siekia patenkinti įvairiausius savo poreikius, turi galimybę rinktis religiją, tikėjimą: jis gali kvestionuoti vienas religijas, priimti kitas. Daugelis, tai siejo su sunkiomis savo gyvenimo akimirkomis, kasdieniais rūpesčiais. Anot McGuire (2008) religingumas ir tikėjimas yra pasitelkiamas tada, kai žmogui jo labiausiai pririekia. Norima gauti kažkokios pagalbos iš tikėjimo.

- Tiriamieji dzenbudizme išskiria dvejopą naudą: praktinę ir racionalią - realistinę. Praktinė nauda siejama su kasdienio gyvenimo situacijomis. Racionali - realistinė nauda apibūdinama kaip kritika katalikiškam tikėjimui: akcentuojama racionalumo, tiesioginės patirties svarba bei kvestionuojamas bet koks spekuliacijavimas, netikrumas, transcendentiniai dalykai, kurių žmogus negali suvokti.

- Šio tyrimo duomenimis, visi informantai augo daugiau ar mažiau katalikiškose šeimose. Tačiau šiuo metu taip pat lankosi katalikų bažnyčioje. Lankosi retais atvejais, kai švenčia katalikiškas šventes su šeima, tačiau tik dėl išorinių aplinkybių, o ne dėl vidinių motyvacijų ar dvasingumo, tai daugiau siejama su kultūra ir tradicijomis, tautiškumo identitetu - „belonging without believing“ situacija. Šeimoje puoselėjamos tradicijos, vertybės turi neabejotiną įtaką individo

religingumo susiformavimui. Individai, kurių šeimose buvo stipri religinė dvasia, aktyviau dalyvavo bažnytinėje veikloje vaikystės laikotarpiu, neturėjo didesnės įtakos jų religingumo susiformavimui. Priešingai, tų kurių šeimose buvo stiprus, griežtas katalikiškas auklėjimas suformavo gan priešišką požiūrį į katalikišką tikėjimą. Taigi dzenbudistų šeimose dominavo bažnytinio religingumo bruožai. Tačiau dabar jų tikėjime stipriau išreikštas individualus religingumas ir dvasingumas. Dzenbudistus galima laikyti kultūriniais katalikais, kur jaučiamas prisirišimas prie „tėvų tikėjimo“. Tačiau, informantų gyvenime nėra stipriais išreikštas nei formalus (išorinis, kai dalyvauja religinėse apeigose), nei realusis (vidinis, kuomet religija jaučiama visame gyvenime) religingumas.

- Tyrimo duomenys rodo, kad dzenbudistų vaikai auga ugdomi liberalesnio požiūrio. Dalis jų yra mokomi tiek krikščioniškosios, tiek dzenbudistinės religijos. Svarbiausia tai, kad tėvai nesistengia nulemti vaikų pasirinkimo. Nėra tokio priešiško ir priverstinio religinio mokymo, kaip kad informantų šeimose vaikystėje. Anksčiau, kai žmogus gimdavo, jis būdavo socializuojamas būtent toje religijoje, o šiuolaikinėje visuomenėje žmogus renkasi ne tik religinę bendruomenę, bet ir priedermes. Kaip teigia Davie (2007) religinė tapatybė nebėra priskiriama dalykas, nes žmogus pats renkasi, jam yra svarbūs jo asmeniniai poreikiai.

- Šiuolaikinėje visuomenėje vyksta religijos kaita, dėl pasaulėžiūrų ir vertybių pliuralizmo, globalizacijos. Keičiasi ne tik religijos formos, bet ir sampratos bei funkcijos. Kaip rodo tyrimo duomenys, vis labiau kalbama apie dvasingumą, kuris išryškina individualius žmonių poreikius, o ne grupinius. Dvasingumas, kitaip nei religingumas, pasak informantų, pabrėžia, ryšį su kitais žmonėmis ir visuomenėmis, todėl čia nėra tiek svarbūs santykiai su transcendentinėmis jėgomis. Šiuolaikinis dvasingumas išreiškia gana savarankišką asmens santykį su transcendencija ir yra nepriklausomas nuo religinės institucijos ir tradicijų.

- Šiandien kiekvienas individas gali laisvai pasirinkti, kuo tikėti, ir pats nusprendžia, kaip tai išreikšti praktiškai. Kaip rodo tyrimo duomenys, visa tai „plaukia“ iš vidinių motyvacijų, o ne išorinių. Priklausymas bažnyčiai dar nereiškia tikėjimo, ir atvirkščiai – tikėjimas nebūtinai bus siejamas su priklausymu, todėl dvasingumas yra kiekvieno informanto suvokiamas labai skirtingai, individualiai. Jis apima daug dalykų: asmeninius, vidinius išgyvenimus, o religingumas – su išoriniu priklausymu, tradicija bei bažnyčia.

- Tyrimo duomenys parodė, jog informantai dzenbudizmo nelaiko religija - tai yra daugiau gyvenimo būdas - filosofija. Tiek sovietiniu laikotarpiu, tiek dabar katalikiškų švenčių šventimas išlieka gan svarbiu aspektu informantų gyvenime. Šventės siejamos su artimųjų susitikimu,

bendravimu, dalyvavimu religinėse apeigose, tačiau dažnai tai atliekama kaip tam tikrų tradicijų tęsimas, informantų sąmonėje turintis daugiau socialinį nei dvasinį aspektą.

- Remiantis tyrimo duomenimis, informantai buriasi į mažas grupes, kad palaikytų tam tikras prasmes, nes šiuolaikinėje visuomenėje didelėse grupėse to palaikyti neįmanoma. Taigi kuriasi nedidelės religinės bendruomenės: jos tampa tarsi įprasminimo vieta ir čia žmonės sugeba suprasti gyvenimo prasmes. Taigi labai svarbus ne tik asmeninis pajautimas, tačiau pabrėžiami tarpusavio ryšiai su kitais. Kaip teigė Ž. Advilonienė „Šiuolaikinėje visuomenėje religija <...> atlieka ir kitą funkciją – socialinio – bendruomeninio sutarimo sociokultūrinio ir religinio tapatumo bei socialinių santykių tinklainės užpildymo pastoviomis tęstinėmis vertybėmis. (Advilonienė, 2005: 124-125).

- Informantai pabrėžia bendruomenės svarbą, bendruomeninius ryšius, palaikymą, buvimą su „panašiais“, pasidalinimas patirtimi, pojūčiais, bendrais interesais, sąlyginis susitapatinimas su tam tikra grupe. Pasak informantų dzenbudizme nėra griežtų reikalavimų. Tai galima aiškinti, jog įvairios Rytų religijos - filosofijos daugiau ar mažiau akcentuoja individo laisvę bei neigia fanatišką suvaržymą su religinėmis struktūromis. Tačiau, tyrimo eigoje buvo pastebėta, kad bendruomeninės praktikos yra tam tikru būdu formalizuotos

- Kaip rodo tyrimo duomenys, dzenbudizme galima pamatyti McGuire (2008) išskiriamo pragmatiškumo bruožų. Tai gali būti meditacija, kūno sėdėjimo poza, kvėpavimas. Daugumai informantų, tai labai svarbios dvasingumo praktikos, nes susiejama ne tik su gera fizine, bet ir dvasine sveikata. Pragmatiškumas taip pat įvardijamas, kaip šiuolaikinio dvasingumo bruožas, nes pastebima, kad dauguma informantų savo veiklą, elgesį grindžia praktika, t.y jie pradeda medituoti, prieš priimant svarbų sprendimą, kovojant su stresu.

- Taigi galime daryti prielaidą, jog religingumas „atmeta“ patį religingumą: informantai teigė, kad jie nėra religingi ir dzenbudizmo nesieja su religija, tačiau savo gyvenimus daugiau ar mažiau konstruoja remiantis dzenbudizmo filosofija.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Aramavičiūtė, V. 2010. Vyresniųjų mokinių dvasingumas globalizacijos iššūkių kontekste. *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*. T. 33. Vilnius.
2. Advilonienė, Ž. 2005. Religijos, kaip socialinės institucijos, samprata. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*. Nr. 2. P. 118-127.
3. Ališauskienė, M., Chorundžij, N., Gapšienė, Ž., Glodenis, D. 2009. Religinis bendruomenių ir dvasinių grupių Lietuvoje žinynas. Prieiga per internetą: http://www.tm.lt/rel_static/rel_zinynas/index.html. (Žiūrėta 2012 05 01).
4. Ališauskienė, M. 2010. Moderniosios religijos formavimosi prielaidos, raiška ir ypatumai. *Kultūra ir visuomenė*. Nr. 1(2). P. 85-99.
5. Ališauskienė, M., Schröder, I. W. (sud.) 2012. Religious Diversity in Post - Soviet Society. JAV: ASHGATE.
6. Ališauskienė, M. 2012. Šiuolaikinis hinduizmas ir Lietuvos religinis laukas. *Kultūra ir visuomenė*. Nr. 3(2). P. 51-69.
7. Bacevičiūtė, D. 2011. Sekuliarizacija ir socialinė religijos prasmė. *Religija ir kultūra*. Nr. 8. P. 64-73.
8. Barnes, M. 2007. Expanding Catholicity - The Dialogue with Buddhism. *New Blackfriars*. Nr. 88 (1016). P. 399-409.
9. Barker, E. 2008. The Church Without and tge God Within, in Barker (ed.). *The Centrality of Religion in Social Life*. Ashgate. P. 190-193
10. Barker, E. 1995. The scientific study of religion? You must be joking! *Journal for the scientific study of religion*. Nr. 34. P. 287 - 310.
11. Berger, P. L. and Luckmann T. 1995. *Modernity, Pluralism and the Crisis of Meaning*. Bertelsmann Foundation Publishers.
12. Bromley, D., Shupe, A.D. 1981. *Strange Gods*. Boston: Beacon Press.
13. Bruce, S. 1996. *Religion in the Modern World*. New York: Oxford University press.
14. Casanova, J. 1994. Public religions in the Modern World. The University of Chicago Press.
15. Davie, G. 2007. *The Sociology of Religion*. SAGE publications.
16. Dobbelaere, K. 1981. Secularization: A multi-dimensional concept. *Current Sociology*. Nr. 29. P. 1-216.

17. Donahue, M.J. 1985. Intrinsic and extrinsic Religiousness: the empirical Research. *Journal for the Scientific study of Religion*.
18. Durkheim, E. 1999. *Elementarios religinio gyvenimo formos*. Vilnius: Vaga
19. Furseth, I., Repstad, P. 2006. *An introduction to the sociology of religion: classical and contemporary perspectives*. Ashgate Publishing.
20. Giddens, A. 2005. *Sociologija*. Kaunas: UAB „Poligrafija ir informatika“.
21. Giorgi, L. 1992. Religious Involvement in a Secularized Society: An Empirical Confirmation of Martin's General Theory of Secularization. *The British Journal of Sociology*. Nr. 43. P. 639-656.
22. Glock, Ch. Y. 1959. The religious revival in America? In: Jane Zahn (ed.), *Religion and the Face of America*. Barkeley. P. 25–42.
23. Glock, Ch. Y. 1962. On the study of religious commitment. Religious education. *Research supplement*. Nr. 57. P. 98–110.
24. Glodenis, D. 2004. *Naujojo religingumo tyrimai ir „objektyvumo“ problema*. <http://www.religija.lt/straipsniai/religijotyra-religijos-sociologija/naujojo-religingumo-tyrimai-objektyvumo-problema> (žiūrėta 2013 -02-05)
25. Grigas, Romualdas. 1998. *Socialinių įtampų Lietuvoje laukai*. Vilnius: VPU, LFSI.
26. Hamberg, E. 2009. Unchurched Spirituality. The *Oxford Handbook of The Sociology of Religion* (edited by Peter B. Clarke). Oxford: Oxford University Press. P. 742-757.
27. Hamilton, M., B. 1997. *The Sociology of Religion*. London: Routledge.
28. Woodhead, L., Heel, P. 2000. *Religion in Modern Times. An Interpretive Anthology*. Kundli: Blackwell Publishing.
29. Kardelis, K. 2007. *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Judex. Kaunas.
30. Kitiarsa, P. 2010. Missionary Intent and Monastic Networks: Thai Buddhism as Transnational Religion. *SOJOURN: journal of Social Issues in Southeast Asia*. Nr. 25. P. 109-132.
31. Kuznecovienė, Ališauskienė, Glodenis. Schroder. 2012. *Religija Lietuvoje: tarp sekuliarizacijos ir (ar) kaitos*. Kaunas: VDU.
32. Kuznecovienė, J., Tijūnelienė, O, Bitinas, B., Zulumskytė, A., Valiuškevičiūtė A. Fokienė A. 2008. *Socialiniai tyrimai švietime*. Kaunas: VDU.
33. Lambert, Y. 1999. Religion in Modernity as a New Axial Age: Secularization or New Religious Forms? *Sociology of Religion*. Oxford University Press: Vol. 60 Nr. 3, p. 303–333.
34. Laumenskaitė, E. 1996. Religijos sociologija ir šventybės samprata// Baigiamasis žodis Wuthnow, R. Šventybės atgavimas, Aidai.

35. Lietuvos statistikos departamentas. 2006. *Lietuvos gyventojai: struktūra ir demografinė raida*. Vilnius.
36. Luobikienė, I. 2010. *Sociologinių tyrimų metodai*. KTU.
37. Matakaitė S. 2003. Individualus religingumas ir kasdienis gyvenimas. *Filosofija. Sociologija*. Nr. 1. P. 37-42.
38. McGuire, M. B. (2002). *Religion: the Social Context*. Wadsworth Publishing Company.
39. McGuire B., M. 1997. *Religion: The Social Context*. Belmont, CA: Wadsworth Publishing Company.
40. McGuire, M. B. 2008. Towards a Sociology of Spirituality: individual religion in Social/Historical context. *The Centrality of Religion in Social Life* (edited by James A. Beckford). Aldershot: Ashgate. P. 215–232.
41. Neff, J. A. 2006. Exploring the dimensionality of „religiosity“ and „spirituality“ in the Fetzer multidimensional measure. *Journal for the Scientific Study of Religion*. Nr. 45 (3). P. 449–459.
42. Paden, W. E. 2009. *Reappraising Durkheim for the Study and Teaching of Religion*. New York: Oxford University Press
43. Parhidge, Ch. 2007. *Naujas populiarus žinytas. Pasaulio religijos*. Vilnius: Alma litera.
44. Pažeraitė, A. K. 2011. Religijų kairiojo kelio difuzija ir transformacijos šiuolaikinėje popkultūroje. *Religija ir kultūra*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. Nr. 8. P. 17-36.
45. Prebish, Charles S., Keown, D. 2006. *Introducing Buddhism*. New York and London: Routledge.
46. Roberts, K. A. 2004. *Religion in Sociological Perspective*. Belmont, CA: Thomson/Wadsworth.
47. Rupšienė, L. 2002. *Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija: metodinė knyga*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
48. Saroglou V., Dupuis J. 2006. Being Buddhist in Western Europe: Cognitive Needs, Prosocial Character, and Values. *The international journal for the psychology of religion*. Nr. 16(3). P. 163- 179.
49. Saroglou, V., Munoz-Garcia, A. 2008. Individual Differences in Religion and Spirituality: An Issue of Personality Traits and/or Values. *Journal for the Scientific Study of Religion*. Nr. 47 (1). P. 83–101.
50. Sullivan, B. M., Wiist, B., Wayment, H. 2010. The Buddhist Health Study: Meditation on love and compassion as features of religious practice. *Cross Currents*. Nr. 60 (2). P. 185-207.
51. Suzuki, D. T. 1964. *An Introduction to Zen Buddhism*. New York: Grove Press.

52. Suzuki, D. T. 1951. The Philosophy of Zen. *Philosophy East and West*. University of Hawai'i Press. Nr. 2(1). P. 3-15.
53. Teece, G. 2004. *Religion in focus: Buddhism*. Black Rabbit Books.
54. Tidikis, R. 2003. *Socialinių mokslų tyrimo metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
55. Tomka, M. Zulehner, P. M. 2000. *Religion in gesellschaftlichen Kontext Ost (Mittel) Europas*. Wien: Pastorales Forum.
56. Wulff, D. 1991. *Psychology of Religion: Classic and Contemporary Views*. New York.
57. Wuthnow, R. 1996. Šventybės atgavimas, Aidai.
58. Žiliūkaitė, R. 2000. Religinių vertybių kaita Lietuvoje 1990 – 1999//Kultūrologija. Nr. 6. P. 13 – 251.

Internetinių šaltinių sąrašas

59. Internetinis šaltinis: <http://www.religija.lt/content/view/1055/44/>. [Žr.: 2013.03.10]
60. Internetinis šaltinis: http://www.tm.lt/rel_static/rel_zinynas/1_031.html. [Žr.: 2013.03.15]
61. Internetinis šaltinis: <http://www.zen.lt/index.php?page=Practice>. [Žr.: 2013.03.11]
62. Internetinis šaltinis: <http://www.zen.lt/index.php?page=roots> [Žr.: 2012. 05. 01]

PRIEDAI

1 priedas. Informantų demografinė charakteristika

Nr.	Vardas	Amžius	Išsilavinimas	Šeimyninė padėtis	Interviu trukmė	Interviu vieta
1.	Gediminas	45 m.	Aukštasis	Vedęs	1 val. 05 min.	Religinės bendruomenės patalpos
2.	Donatas	24 m.	Aukštasis	Nevedęs	40 min.	Religinės bendruomenės patalpos
3.	Laima	48 m.	Aukštasis	Išsiskyrusi	40 min.	Religinės bendruomenės patalpos
4.	Linas	45 m.	Aukštasis	Vedęs	40 min.	Kavinėje
5.	Daiva	44 m.	Aukštasis	Netekėjusi	43 min.	Religinės bendruomenės patalpos
6.	Rima	50 m.	Aukštasis	Ištekėjusi	40 min.	Kavinėje
7.	Saulius	29 m.	Aukštasis	Nevedęs	50 min.	Kavinėje
8.	Jonas	50 m.	Aukštasis	Išsiskyręs	46 min.	Kavinėje
10.	Irma	30 m.	Aukštasis	Netekėjusi	1 val. 27 min.	Religinės bendruomenės patalpos
11.	Tadas	47 m.	Aukštasis	Vedęs	50 min.	Kavinėje
12.	Lilė	46 m.	Aukštasis	Ištekėjusi	1 val. 03 min.	Kavinėje

2 priedas. Interviu klausimų gairės

Atėjimas į dzenbudizmą:

1. Kada ir kaip atradote dzenbudizmą? Kuo Jus sudomino dzenbudizmas? Jo idėjos? Kas Jums yra dzenbudizmas?

2. Kiek laiko praktikuojate dzenbudizmą?

Ką randa budizme:

3. Ką Jūs atradote dzenbudizme?

4. Kaip pasikeitė Jūsų gyvenimas, jo būdas, mąstymas, kai atradote dzenbudizmą? Kokiomis idėjomis vadovaujatės kasdieniniame gyvenime?

Praktikos:

5. Ar Jūs laikote save šios bendruomenės nariu? Jei taip, tai kada ją atrodote ir kaip? Kaip dažnai lankotės? Kiek laiko praleidžiate? Kaip bendraujate su kitais bendruomenės nariais? Kokius ryšius palaikote už bendruomenės ribų?

6. Kokias atliekate budizmo praktikas? Ką jos Jums duoda? (bendruomeninės ir individualios praktikos)

7. Plačiau papasakokite apie meditaciją. Ką ji Jums reiškia? Kaip dažnai medituojate?

8. Kaip bendraujate su budistais iš kitos šalies? Kelionės?

9. Koks yra bendravimas su budistais iš kitų Lietuvos miestų, bendruomenių? Ar vyksta kokie nors privatūs ar vieši renginiai, festivaliai? Lietuvos kontekstas. Ar daug bendruomenių?

Santykis su krikščionybe:

10. Kokį tikėjimą išpažįsta Jūsų tėvai? Pagal kokį tikėjimą Jūs buvote auklėjami?

11. Koks Jūsų santykis su katalikybe? Ar laikotės katalikybės dogmų? Ar švenčiate katalikiškas šventes? Ar esate priėmę sakramentus (krikšto, sutvirtinimo, santuokos)? Kokią reikšmę tam suteikiate?

12. Ar lankotės bažnyčioje? Kaip dažnai?

13. Kokį tikėjimą išpažįsta Jūsų šeima, draugai, pažįstami? Kaip jie vertina dzenbudizmą?

Religingumas/dvasingumas:

14. Kaip jūs suvokiate religingumą ir dvasingumą? Ką Jums jie reiškia? Ar laikote save religingu –(a) ar dvasingu(-a)?

15. Ar tikite bažnyčios/biblijos skelbiamomis tiesomis?

16. Kokį vaidmenį vaidina tikėjimas/religiniai įsitikinimai Jūsų gyvenime? Ar turi reikšmės darbe?

17. Gal anksčiau priklausėte kokiai nors kitai religinei/dvasinei grupei, bendruomenei?

Sociodemografiniai klausimai:

- 18. Lytis
- 19. Amžius
- 20. Išsilavinimas
- 21. Šeimyninė padėtis